

კ ვ ა ლ ი

სალიბერაბურს და სამცხენიერს ნახაბიანი გაზეთი გამოდის ყოველ კვირა ღამს

№ 27

ი ვ ე ნ ი 23 1896 წ.

№ 27

შინაარსი: ერც-ლერცოგი კარლოს ლუდვიგი ავსტრიელი. — სხვა-და-სხვა ამავე. — საისტორიო მასალა. — სურათები ამავე. — ზეწი „ვალტერ-სკოტის“ ზ. ჭიჭინაძისა. — ფან დარე ა—სი. — ივანე კოჭიაშვილის ამავე, პოემა ვაჟა-ფშაველასი. — სახუმარო გასართობი მ—სია. — ნუსხა (შემდეგი) ვ. ბარნოვისა. — კრიტიკა (დასასრული) ჟ. მახარაძისა. — ხალხური ზეპირ-ხელდავების შეკრების გამო ფშავლიშვილისა. — საქველ-მოქმედო საქმე. — განცხადებანი.

აკვლისი: ხელის მომწერლებს შიგავიანებთ, ვისაც ფულა არ შემოუტანიათ, დროზე შემოიტანონ.

ერც-ლერცოგი კარლოს ლუდვიგი ავსტრიელი.

ერც-ლერცოგი კარლოს ლუდვიგი ავსტრიელი.

Qი დროს, როდესაც ევროპის ხალხი და მასთან მთელი ავსტრიის სახელმწიფო ათასი წლის არსებობას დღესასწაულობდა ევროპის ერც-სას, მისმა სამხერატორა სახლმა დიდი მწუხარება და დასაკლისი გამოკადა. მას მოუყვდა მემკვიდრე ავსტრიის იმპერატორისა ერც-ლერცოგი კარლოს ლუდვიგი, რომელიც დაიბადა 1833 წელს. ავსტრიის იმპერატორის, ფრანც-იოსების შვილი რომ უმემკვიდრეთ გადავიდა, მას შემდეგ მამ იმპერატორისა კარლოს ლუდვიგი გამოცხადებულ იქნა იმპერატორის მემკვიდრეთ. მან მომეტებული ნაწილი თავის სამსახურისა უცხო ქვეყნებში გაატარა ავსტრიის სახელმწიფოს წარმომადგენლათ. ის ძალიან განათლებული კაცი იყო და ვენის აკადემიის საპატიო წევრათ არჩეული. მას უყვარდა კავალერია და როგორც ავსტრიის კავალერიის მხედრათ მთავარმა დიდი ვაჟმჯობისება მოახდინა ჯარში. ამ ბოლოს დროს მან განიზარება აღმოსაუღეთის ქვეყნებში მოგზაურობა, იქ ვახდა ზაშვიანი ციფებით ავათ ჭ რომ დაბრუნდა, მას შემდეგ დიდ ხანს აღარ უტოცხლია; იქილამ გამოყოლილმა ავთმყოფობამ თან გადიტანა.

სხვა-და-სხვა ამბავი.

ოგორც დანიშნული იყო 19 ამ თვის მოხდა; სათავად-აზნაურო ბანკის არა ჩეეულბრეივი, სავანგებო კრება, რომელიც გაგრძელდა 3 დღეს. ეს კრება გამოიწვია იმან, რომ წინა კრებაზე ზედამხედველმა კომიტეტმა და ზოგიერთ მართველობის წევრებმა უარი განაცხადეს თავიანთ თანამდებობაზე.—ამ საგანგებო კრებამ კანონიერათ არ იცნო უკანასკნელი საზოგადო კრება და ხმის უმეტესობით 747 წინააღმდეგ 40-ისა (ოპოზიციის არ მიუღია კენჭის მიცემაში მონაწილეობა) დაარღვია ის კრება და ხელახლათ მოხდა არჩევნები.

ი. მანაბელმა არ დაიდგა ყუთი, რადგან იგი თელის წინა საზოგადო კრებას კანონიერათ. ამორჩეული იყვენ მართველობის წევრათ უ. თ. მ. ა. გრუზინსკი, ქრ. მამაკაშვილი. კანდიდატათ მათთან: ა. ვახვახიშვილი და დ. ჩოლოყაშვილი. დამფასებლბათ: ლ. ჩერქეზიშვილი, ნ. თუმანიშვილი. კანდიდატბათ: ი. ჯორჯაძე და ზ. ერისთავი.

ჩაკ შეეხება ბანკის მართველობის თავმჯდომარეს და მთელ ზედამხედველ კომიტეტს, საზოგადოებამ თხოვა დარჩენილიყვენ. იმათ თუმცა რამჯერმე განაცხადეს უარი, მაგრამ საზოგადოებამ არ შეიწყნარა და იძულებული ჰყო დარჩენილიყვენ.

ჩვენ ყოველ მხრიდან მოგვიდის ცნობები, რომ წელს ჰინახულს არსად ხეირი არ ეტყობა: გამუდმებული წვიმებისგან, და სტეკისაგან მოსავალი ძლიერ ნაკლებია.

როგორც „ახალი მიმოხილვა“ გადმოგვცემს, ამბობენ თუმცე, რომ არქიმ. ნიკოლოზის მკვლელი კლამახელიძე მოქმედებდა სხვა პირების წაქეზებით. დანაშაულის ჩადენის წინ კლამახელიძეს გაუტარებია რამდენიმე საათი თფილისში მცხოვრებ შტატ გარეშე-მყოფ მღვდელ პაჩიკოვთან, რომელსაც კლამახელიძისთვის დიდი თავ-დაქერილობა შეუმჩნევია. მ. პაჩიკოვს არაფერი არ ცოდნია მთავალ დანაშაულობაზე. გამოთხოვების დროს კლამახელიძეს მისთვის უთქვამს: „რამეს გაიგებ დღეს, ორ საათზე“. უკანასკნელ დროს, კლამახელიძე არ იყო გაჭირვებული მდგომარეობაში: ის ირცხებოდა პრიჩენდიკათ და მისი ერთათ-ერთი ქალიც სახელმწიფო ხარჯზე იზრდებდა.

იმ გაჭირვებული მდგომარეობის გამო, რომელშიაც ჩაეარბნოდა დღეს უმრავლესობა ქუთაისის გუბერნიის მცხოვრებთა და თბილისის, ბაქოს, ერევანის და ვანჯის ზოგიერთ მახრებისა,—სახელდობრ იმ ადგილებში, სადაც დაწესებულია ამ ქაშათ უღედესი სახელმწიფო გადასახადი, კავკასიის აღმინისტრაციის განზრახვა აქვს ხსენებული გუბერნიების უფროსებს მოთხოვოს ცნობები მცხოვრებთა ეკონომიურ მდგომარეობაზე გარდა ქალაქებისა. ამნაირი ზომით სურთ, რასაკვირველია, დახმარება აღმოუჩინონ სოფლის მცხოვრებთ, რომლებიც ძლიერ გაჭირვებულ მდგომარეობაში ჩაეარდნ სტიქიანურ მოვლენათ გამო.

გაზ. „კავკასიის“ სიტყვით 21 ივნისს თბილისის მეტეხის ციხეში იმყოფება 325 ტუსალი; ამთში ვაღლის-გადაუხდებლობისთვის 2, მოხელე 1, პოლიტიკური დამნაშავე 13, აზნაური 13, უბრალო წოდების 296 კაცი. თბილისის ცენტრალურ საავთმყოფოში იმყოფება 54 კაცი.

თბილისის ცენტრალურ სატუსალოში: დაბალი წოდების 286, საავთმყოფოშიაც 30 კაცი.

სალბე-მიცემა და მრეწველობის დამხმარებელ საზოგადოებაში შემდგარა კომისია, რომელიში მონაწილეობის მისაღებთ მიწვეულ არიან ხელოსნებიც იმ კითხვის გამოსარკვევათ, რომ სახელოსნოებში დღე და ღამის განმავლობაში მხოლოთ რვა საათს მუშაობდნ.

„კავკ. სამეურნეო განვითის“ სიტყვით უარაახის საცდელ მინდორისათვის დიდი ზარალი მოუტანია ნიაღვრებს და სეტყვას. 29 მაისის წვიმის შემდეგ, აღდებულ მთის რუებმა ამოამსეს უფორესი სარწყავი არხი, საიდანაც ამოხეთქა წყალმა და წალკა ახლო-მახლო ადგილები რამდენსამე ეტხის მანძილზე; 1—2 ივნისს ხელახლა მოვიდა დიდი წვიმა, რომელსაც მოყვა ხელახლათ წალკეა უმან განადგურებული ადგილებისა. ამას მოჰყვა სეტყვა ასე რომ ხსენებულ ადგილზე დაზარალებულია თითქმის 60 დესეტინამდე მიწა, რომელზედც გაშენებულია სხვა-და-სხვა ძვირფასი მცენარები, ვენახები სახანე-სათვის და სათიბი.

რეა თიბათეს მოხდა შექაზარი აშხაფი: ხედავიანებს და კუნხელიძეებს მოუვიდათ ჩხუბი სადგო მინდორზე; საქმე ასე ყოფილიყო: კუნხელიძეები ხნადღენ სადგო მინდორის სასიძინდო; იქვე ახლო თობნლიდნ მათივე მგებარეები სიძინდს, ასე რომ კუნხელიძეები სულ იქნებოდენ რეა კაცამდე. მოსულოვენ მათთან ხედავიანები თობნმეტ კაცამდე თახებით და აეტესათ მათთვის ჩხუბი; ყველა ერთაშათ დარეულოვენ თახებით; გიორგი ხედავიანის ეს მაგრა ჰქონდა დარტყმული თავში თახი, რომ თავის ქალა ჩაჭტხობდა და ტიერი მოჩანდა; ეს იმავე დღესვე გარდაიცვალა; ამასთანვე მძიმე არიან დაქრბილი ორი კუნხელიძე და ერთიც ხედავიანი. ალანის მამასახლისმა იმავე დღესვე დილით შეატყობა რაპორტით ეს აშხაფი ადგილობრივ ბოკაულს, რომელიც იმყოფება 20 ვერსზე — ცაგერში; ბ. ბოკაული შხალოთ მეორე დღეს საღამოთი გამოცხადდა; მასთან ერთათ მოვიდენ გამოძიებელი და მახრის ექიმი. — მეორე არა ნაკლებ საშუუხარო აშხაფი მოხდა ამ თვეშივე ს. ლევიჩიშვი. ამ სოფლის მღვდელი თივადი იოანენ ახლედვიანი წიქსელის აკეთებინება ლევიჩის ლეღვიში, რომლის აქეთ-იქით აშართულია ვეებერთელა კლდეები. კლდიდან ვაღმოვარდნილიყო ქვა და მღვდელს ისე მოხვედროდა თავში, რომ იქვე უსულოთ დატყუმლიყო. მამა ახლედვიანი ყოვილა ცოლ-შვილიანი, შუა ხნის კაცი.

ლენხუმში ხშირი წვიმებია ახლა, რაც მეტათ ხელს უშლის საფილოქსერო დასის მუშობას. რაქის საფილოქსერო დასის ლენხუმის ვანყოფილება ავერ ერთი თვეა აქ არის და ჯერ წვიმების გამო საშიოთხი დღის მეტრ მუშობა არა ჰქონია. ლენხუმში ფილოქსერა ჯერ თუმცა არ არის მოღებული (მარტო ს. დერჩში აღმოაჩინეს 1891 წელს და 1895 წელსაც ს. დნარისში), მაგრამ სამაგიეროთ ობი მჭივნარებს საშინლათ. შარშან ძალიან დიდი ზარალი მოუტანია ობს ლენხუმელებისათვის. ამავე წელში თათო-ოროლა მევენახეს კიდევ უწამლია შაბიამანით და წელს კი უფრო მომეტებულა წაშლობს. გლეხები აუარებელი მოდიან საფილოქსერო დასის წარმომადგენლებთან რ ჩრევა-დარიგებას თხოულობენ მათგან; ამასთანვე ხელ-მოკლენი უსახილოთ საზგებლობენ დასის მანქანებითაც. ასე იქნება თუ ისე ლენხუმელები დღეს-ხელ გამოაბრუნებენ თავიანთ ვენახებს ობისაგან, მაგრამ, საუჩედროთ, მალე მათ ვენახს ელის მეორე უფრო საშინელი სენი — ფილოქსერა. ფილოქსერა ისე ადვილი მოასახობი არ არის, როგორც ობი. თქვენ მტერს — რაც მაშინ ლენხუმელებს დღე დაადგოთ. ლენხუმელების უმთავრესს წყა-

როს ცხოვრებისას შეადგენს მევენახეობა და რადესაც ეს მოისპობა, რალა მოგველის მაშინ?.. მჭედტკრება სრულებით არ არის აქ ვაერცელებული, აბრეშუმის მოყვანა ხომ სულ არაა, თუმცა თუთის ხე ძალიან ბევრია. როგორც მიამბეს ლენხუმში, აბრეშუმის მოყვანას ხელს უშლის ხალხის უცნაური ცოუმარტუნება: თუ აბრეშუმის ქია მოიყვანა ვინემ მ ჩენში, წმიდა გიორგი ვაწერება და კობს (სეტყვას) გამოგზავნისო, თუ შეაშინა ლენხუმელმა ვისმეს, რომ აბრეშუმის ქია მოუყვანია, მიუტყვიან და ჩაქცევენ. საზოგადოთ ლენხუმზე თქმის, რომ იგი ერთ ჩამორჩენილ კუთხეთაგანია იმერეთში. მართალია, თობნმეტსავე სოფლის საზოგადოებაში (?) (ლენხუმის მახრა თობნმეტი საზოგადოებიდან შედგება) არსებობს სამინისტრო შკოლა, მაგრამ მათ მეტათ ნაკლები სარგებლობა მოაქვთ ხალხისათვის, უზორობის გამო (მაგ. ალანის საზოგადოება შეადგენს ხუთს სოფელს, რომელიც ს. აჭარიდან, სადაც სკოლაა, ხუთი და რეა ვერსის მანძილზე იმყოფება). ხალხის სიღარიბე აქ გამოწვეულია სხვათა მიხეზთა შორის უმეტესათ მამულის სიეწროის გამო ¹⁾ და კიდევ გლეხების მჭიდრო ეკონომიურათ დამოკიდებულებისაგან თავადებთან. თავი აქვს აქ დახსნილი დაახლოებით მესამედს, დანარჩენები მეოთხედს შემოსავლისას აძლევენ თავადებს.

დროებით ღვინეუქვია.

* *

დ. ხინი. მკითხველებმა უკვე იციან, რომ საზოგადოთ ქვემო — იმერეთში ბეჯითათ ეკიდებიან აბრეშუმის კეთებას, და კიდევაც საქმარისათ განვიოთარდა აქ ეს საქმე.

სულ პატარა ოჯახსაც ვერ ნახავს კაცი აქ, რომ აბრეშუმის კეთებას არ მისდევდეს.

წლებანდელი თესლი სწორეთ საუცხოოვა გამოდგა, მაგრამ ძალიან შეგვაწუხა (ბეალოს) თუთის სიძირეზმ ასე, რომ 1 მანეთზე მეტს აძლევენ თითო ძირში, და მინც ვეღარ შოულობენ.

მივიდა პარკის ყიდვის დროც, და კიდევ ესტუმრენ ჩენ ხონს „უცხოვდენ“ პარკის მყიდველები. გირეჩქა „პარკში“ იძლევიან — 18—20 კ., რაც მარტო გამოკრების ფასსაც ვერ ასწორებს, და შრომა კიდევ სხვა არის. თუ რაიმე საშუალება აღმოაჩინა „მეაბრეშუმეთა აშხანაგობა“ თორემ, თქვე-

1) აქ შექცეულა ელესათ თივალბას ის, ვისაც ჩვენ კა (900 თას-კეთისი სავ.) ან ჩვენ ნახკვარი ვინახი აქვს და ადენივე სახსნაი.

ნი მტერია, უმოწყალოთ ჩაივლებენ ხელში ბეჩაიე ხალხის ამდენ ნაღვანაწროვს.

გასიკო გუბელი.

* *

ჭუთასია: სასულიერო სემენარის დაარსებამ, ამ ორი წლის წინათ დიდი სიხარული გამოაჩენია აქ; ამასთან ბეგრი მითქმა-მოთქმა, პარტიობა და აურზაური ატყდა მასზე, თუ ქალაქის რომელ მხარეზე აშენებულყო სემენარისათვის შენობა. ქალაქმა ორი-სამი ადგილი დაუთხოველა, უფასოთ დაუთმოზთო, მაგრამ არც ყუ-ღ სამღვდლო განსვენებული გაბრეული დათანხმა ამაზე, და არც სამღვდლოების დგუტუტათა კრება. სემენარის შენობისათვის აირჩიეს არქიერის მთაზე ბაგრატის ტაძართან მდებარე ადგილი, დიან ღირსეული ყოველის მხრით. ამ საგანზე საქმე უკვე წარდგენილია უწმინდეს სინოდში დასამტკიცებლათ. ეს ორი წელიწადია, რაც სემენარია მოთავსებულია ნაქირავებ სახლში იმავე არქიერის მთაზე. მოგვსენებია, რომ სემენარია თითო კლასი ყოველს წელს ემატება, ვიღრე ექვსი კლასი შესრულდებოდეს. ამიტომ წინანდელ შენობის სიეწროის გამო საჭირო იყო სხვა შენობის დაქირავება. სემენარია ღამზამიძის სახლში იყო მოთავსებული; ამავე სახლის გვერდით დგას ორი სახლი ძმათა მოგაქრე ბუკუჩაიათა. ამით წინა-დადებმა მისკა მ. რექტორმა, რომ მიექირავებინათ სემენარისთვის ეს სახლები, მაგრამ წარმოიდგინეთ, რა ზრდილობიანათ მოექცენ მ. რექტორს დარბაისელი ვაქრები! დღეს დაპირდენ, ხეალ უარი უთხრეს; დღეს შეიდას მანეთათ დუფასეს, ხეალ რეასათ. ვერე ერთმა უთხრა: მე ვერ მოგაქირავებო, მეორემ - ახლა რუსეთში მიედღივარ საქონლის მოსატანათ, ჩამოვალ და მამინ მოგახსენებ პასუხსაო! მ. რექტორმა უყუდა კიდე ორი თვე. ჩამობრძანდა ბუკუჩაიეც, და დათანხმდა როგორც იყო ხუთას მანეთათ, მაგრამ რა გამოვიდა? ხან უთხრა: ეზოს ვეღარ მოგცემო, ხან სარდაფსაო, და სხე.. ერთი სიტყვით: „უნახავმა რა ნახაო“, რომ იტყვიან სწორეთ ამ ვაქარ ბუკუჩაეაზე ითქმის. ამას შემდეგ მ. რექტორმა დაიქირავეა სილაზე სახლი სამი წლის ვადით, რადგან გორაზე ამას გარდა სემენარისათვის გამოსადეგი სახლები არ იშოვებოდა. ასე ამ გვართ სემენარია ჩამოვიდა გორადან და ვინ იცის ამოყა ისევე გორაზე თუ არა.

—ღა.

* *

სოფ. წირჭკალი (შორაპნის მახრა). ყოველ დღე

წვიმს; საწყალ ხალხს ჯერ მოუშობა უკირის წვიმების გამო და მერე რასაც მოუშობს, ისიც წყალს მიაქც. წარმოიდგინეთ, რომ მარის ისე ვაეიდა, რომ ჯერ თესვა არ ვათავებულყო; ენახების საქმე ხომ წასულია. 28 მაისს დაიწყო კოკის პირული წვიმა. წირჭკალის წყალა (პატარა მდინარეა), რომელიც ერთის მდინარე უკირილას დაბა ჭიათურის მახლობლათ, ძლიერ აღიდა. აღიდებუ ღმა წყალმა წაიღო 28 წისქვილი და ბეგრი ზარალი მისცა ხალხს. ამ დროს სოფელ წირჭკელში ერთი უბედურობაც მოხდა. ორი დღე-კაცი ნინო ბერძნის და კესარია მიროტაძის თაყის ნათესავებიდან სახლში მოადიდენ; უეცრათ მოგონდა ნილამ ნიაღვარმა მოასწრო ამ უბედურებს გზაში და წაიღო. ერთი მათგანი დაარჩო წყალმა, მეორე კი ცოცხალ-მკედარი გამოათრიეს წყლიდან.

შედეგ ნადირაქ

* *

ქანო რედაქტორა! ნება გვიბოძეთ პატე-ცემული თქვენი გაზეთის საშუალებით განეცხადოთ შემდეგი ანგარიში იმ წარმოდგენისა („ხანუშა“ ა. ც. გარლისა) და საღამოსი, რომელიც 5-ს მაისს იყო გამართული სენაქის სახანაურო სკოლაში ამავე სკოლის სასარგებლოთ. ბილეთების და ებზმის ფასი ერთათ შემოვიდა 171 მანეთი და 27 კაპეიკო. სხვა და-სხვა ხარჯების გამორიცხვას შემდეგ დარჩა 66 მანეთი და 33 კაპ. ამას გარდა წარმოდგენის გამო ზოგიერთი ქველმოქმედი საპატრო პირები უწყაბულ ყვეენ წერილებით და მათგან ჯერ-ჯერობით შემდეგი შესაწვევარია მიღებული:

- 1) გენერალის კონსტანტინე ქ. მამაცაშვილიან 5 მან.
- 2) თავლის ივანე გ. მახაბლისაგან 3 მან.
- 3) ექიმი კონსტანტინე მ. ჩიქოვანისაგან 5 მ.
- 4) ექიმი ივლიანე ზოფერასაგან 3 მან.
- 5) შუგდილის ნატარიაუსის ბ. სოლომონ ჯუქისაგან 5 მან., სულ 87 მან. და 38 კაპ.

უფულოთადეს მადლობას ვუძღვნი შემდეგ პირთ, რომელთაც ამ საქველმოქმედო საქმეში მონაწილეობა მიიღეს: არტისტ-ქალს ნატალია მუხრანის ასულს ცვაგარლისას და არტისტ ბ. ცაგარის ამამიძეს, სცენის მოყვარეთ: ა. ჩიქოვანის ასულს ა. ქეთარაძის ასულს, ე. ავლაძისას, კონ. ზოფერასას, ელად. ელიაძის, ბენეღ. მომფორისას, ნესტ. ვახუშტის კნენია მარიამ ამამიძის ასულს დადიანისას და ანა სტასია კანდელაკის ასულს გუგუშვილისას, რომელთაც ბილეთები დაჰყიდეს.

სენაქის სახანაურო სკოლის ინსპექტორი ს. გ. ყიფიანი.

ჩენი „ვალტერ-სკოტები“.

ენი ისტორიკოს ვალტერ-სკოტებს ერთი სენი ჰქონდათ. ამას აქვე მოგახსენებთ.

იგინი ბოძანებდნენ და აწუც ბოძანებდნენ

ხოლომე შემდეგ: საქართველო ძირილი სამეფო იყო, ქართველი ხალხი უმაღლესი გმირობით შემოსილი დაწინაურებული, გაყოფილებული, მდიდარი ეკლესიის მამულებით, ბეგებით, მღვდლებით, თავად-აზნაურობით, ხლმით, ხანჯლით, მწიგნობრობით და სხვებზე, რომლებსაც ჩვენ აქ ყველას ვერ მოვთვლით.

სწორეთ ამევე დროს, ზემო სტრიქონებს ქვემოთ რომ ჩანვალთ, უცბათ თქვენ იქ წაიკითხავთ შემდეგს.

საქართველო უბედური იყო, უძლური, მკვდარი, სამარეში მდებარე, მას უწყალოთ იკლებდნენ ოსმალი, სპარსნი, ესენი ანგრევდნენ ყველაფერს, ხალხს იტაცებდნენ და ტყვეთ რეკავდნენ ოსმალ-სპარსეთში. ოსმალ-სპარსელებს გარდა საქართველოს ანიავებდნენ თვით წუნკალა ლეკებიც, ოსები, ქისტები და ზოგი ერთი მთის ერნიც კი. ლეკები ასი კაცით დაე-სემოდნენ საქართველოს ღ აკლებდნენ და აზიზებდნენ გარდასემოდნენ ქალაქსაც იმორჩილებდნენ და სხ. მერე მოაყოლებდნენ: მაგრამ ძალითა ღეთისათა, ჩვენ დაგვიფარა დროთა და ჭამთა ცვლილებამ, ქვეყნის წეს-წყობილებს ცვლილებათა საქმეებმა. ჩვენ დაგვიფარა მეცხრამეტე საუკუნემ, სული ჩავეიდა; სიცოცხლე გავაჟუჭა, სინათლით შეგვემოსა, დიდებით, სახელოვნებით, ფულით, მწიგნობრობით, ჩვენ ავლორჩინდით, წინ წავედით ღეთის განგების მეთაზებით. ნამეტურ მადლიან და ეტრფილებიან მეცხრამეტე საუკუნის მოვლენას და მისგან აღმართულს და ქართველთა წინაშე წარმოშობილს მოქალაქობის ასპარეზს.

ეს ძალიან კარგი და პატიოსანი.

მათი მქუხარე ბრგვილი ენა და წმინდა გული, ერთ დროს ქართველ ერის შესახებ ერთ ამბავსაც მოგვითხრობს, მეორესაც და მესამესაც. სახრი და მოძღვრება მათი ყოველთვის კამკამებენ. მაგრამ ყველა ეს ამბები და აწონ-დაწონვა კი ისე ეგაჯებდა და მწინაღმდეგება ერთი მეორეს, როგორც ზეთი და ღვინო კაცმა ერთმანერთში აურთიოს. ამიტომ ხშირათ მკითხველი ასეთ წერილების წაიკითხვის დროს განცვიფრება ეძლევა და აღარ იცის, რომლისა რა დაიჯეროს, რა ირწმუნოს, რა გზასა და მიმართულებას დაადგეს!

ასეთ გზასა და კვალს ადგენ მრავალი მის-

ტორიანი ქართველთა, ამ მაზინჯს გზასა და მიმართულებას ვერ ადგენ თვით ისეთი მისტორიე პირებიც, რომელთა პარტიის - მცემელთ შორის მეც ვივლენი. ამათ დაიწყეს ღაპარაკი ჩვენ ძველ მონაზახზე, ჩვენ უძლურებაზე, და ჩვენც ასე გვაუწყეს, ასე დაგვარწმუნეს. ახლა ყველას უფლება აქვს, რომ ჩვენ მონათ ყოფილ ხალხათ ჩავეთვალოს. ჩვენ ამას ეტყვიან დაუწლოთ, რადგანაც ჩვენ მისტორიეთა შუქარ-ღამა ენა მოგვითხრობს, რომ ქართველები ძლიერნი ვიყავით, ქართველნი განათლებულნი, მაგრამ იგივე ძირილნი იმავე დროს მონები ვიყავით ღ ოსმალ-სპარსებს გარდა ლეკებიც კი გვიკლებდნენ!

სწორეთ ამ გვარი და ამ ყალიბის წერილი დაიბეჭდა ამას წინეთ, „ახალ მამოსილგამს“. წერილი ეკუთვნის ბატ. გრიგოლ ყიფშიძეს, რომელიც „ივერია“-ში იკავა ხანს შრომობდა. ისტორიკოს ბიბლიოფილ-ბიბლიოგრაფმა გრ. ყიფშიძემ უცბათ გამახსენა ჩენი მისტორიე ვალტერ-სკოტები და ამიტომ აქ არ შეიძლება რომ ამ ახალ „ცუცხლთა და მახვილით“ საესე ვალტერ სკოტის ახალ მოძღვრების შესახებ არა ვთქვა-რა.

ყოველ დროს ცხოვრებენ სხვადა-სხვა მოღვაწე პირები, შემდეგ ესენი იხიციებიან; ვადის დრო ღ ამ პირთა ამბავთა და საქმეთა აღმწერნი ჩნდებიან, იწყებენ აღწერას, მაგრამ როგორ? — ისე კი არა, როგორც ჰეშმარიტება მოითხოვს, — არა. ესენი საგნათ აღებულ გვაძის ამბებს სულ სხვანაირათ აღწერენ, სულ წინააღმდეგ, ერთი სიტყვით, როგორც მათ სურთ და ენატრებათ, როგორც იგინი დაინახენ საჭიროთ და თავიანთ თავისთვის გამოსაყენელათ. ასეთ მელა-ძობას და ოსტატობას ჩენი „ვალტერ სკოტები“ მითომ ადგენენ და აწუც ადგანან, რომ მათ უაღრესათ რწმამთ ბოძილა არსებობისთვის, ანუ „კუქის მრწამსი“.

„კუქის მრწამსის“ შესახებ ხშირათ თვით ბატ. გრ. ყიფშიძესაც უსაუბრია ხოლომე „ივერია“-ში, როცა ის თავის წერილებს გოდორიას აწერდა, სხვა ინიციალებიც ჰქონდა. ჩვენ ერთმანერთს კარგათ ვიცნობთ. ვიკითხი, თუ წამ-და-უწუმ ვინ თამაზობდა ლეკურ-ბუქნას, აზროვნებიდან ბტუნვას. მე კარგათ ვიცი, ვინ დემოკრატიზება უკიდურესათ, ვინ ნიგილისტიზება, ვინ ღღაღდა ყზასა და ენას ყოველ პირად უფლების დუარვასა და შემოფარგელაზე, ვინ ეძებდა და ელტვოდა ცხარეთ ჰეშმარიტებას ისტორიაში, ამბავთა სინამდვილეს, ბოკლისა და დრეპერის ისტორიის წერის წესის ადგენას ქართულ ისტორიაში.

მე მაშინ ძველ ქართულ წიგნებს ვაგროვებდი და გკითხულობდი. ერთ დღეს მე და განსვენებული

დმიტრი ბაქრაძე ძველ პერგამენტზე ნაწერ სახარებას ეწინააღმდეგებოდა. ეს იყო 1879 წ. ამ დროს ჩვენი თან შემოვიდა გრ. ყიფშიძე და რა დანიხა ძველი წიგნები და მათი შინაგან, უცნობ მე გამიხმო და მოთხრა:

— „აი, დაღობი, დაღობი მაგ ძველ წიგნებში, მაგან იქით ღმერთმა არ წავიყვანათ, იკითხეთ ეგენი და ენახოთ ქვეყანას რით უშველით“. ახალ აზროვნების მეგობარ გრ. ყიფშიძესთან ეს არ გამოვიცირდა, რადგანაც კარგათ ვიცნობდი მას. იგი მეტათ ეტრფილ და კონტა, კანტის „წმინდა გონების კრიტიკას“, ხშირათ იცოდა სხენებდა მათი და თანაც ატარებდა სპენსერს, ფონტს, ლასალს, მარკსის „კაპიტალს“ ღ სხეებს.

რამდენსამე ხანს შემდეგ გრ. ყიფშიძემ ზემო სხენებულ გზასა და ლტოლვილებას თავი დაანება და დააღვა სხვა გზასა და კილოს. მან იწამა ჩვენი ისტორია, ჩვენი ვითარება და ერი. ამის შესახებ პეტრობურგიდან წერილიც მომიწერა; ეს წერილი „იმედში“ დაბეჭდა. ამ წერილით მან უარ-ჰყო თავისე ბური კოსმოპოლიტობა, სხვა გზას დააღვა. მალე ისე შეიცვალა, რომ მარკსის „კაპიტალის“ პირველი ტომი ძველ წიგნებში ვაცვალა.

გავიდა დრო, შეიცვალა გარემოება და დღეს ბატ. ყიფშიძე კიდევ სხვა კაცათ, სხვა მიმართულების მღალადებლათ აღმოჩნდა. პირზე ახალი ნიღაბი ჩამოუფარებია. დღეს სხვა აზროვნებისთვის დაუკრავს თავი. დღეს ეს ემორჩილება იმ ისტორიულ მეთოდს, რომელსაც ის წინათ ყალთაბანდობას უწოდებდა და რომელსაც იგი აღრე უარს ჰყოფდა. რომ ეს ასეა, ამას დიდი გავება არ უნდა, რადგანაც აზრები კარგათ ღალადებენ დამწერის ახალს გარდაქმნას. თუ ეს ასე არ არის, მაშინ მე წინადადებას მივცემ მას, როგორც ისტორიკოს ბიბლიოფილ-ბიბლიოგრაფს, რომ ზოგიერთი რამ კითხვები, რომლებიც მან აღძრა უკანასკნელი წერილით, აგვისხნას და განვიგემარტოს ისე, როგორც ქეშმარიტება და ისტორიული სინამდვილე თხოულაბს, მაგალითებრ:

1) აწეროს დაწერილებით 1852 წ. თბილისში „ციცკარის“ დაარსების ამბავი, აგვისხნას სინამდვილით, თუ მაშინ ვინ ეხმარებოდა ამ ქურნოს. ამის გამოსაძიებოთ ვინ შეადგინა პრაგომა, ვინ იმეცადინა ნებართვის აღებაზე, ვინ მისცა მას დახმარება.

2) რა მიზეზი იყო, რომ 1853 წ. ე. ი. მეორე წელიწადს დაიხურა სიფილიანა „ციცკარის“; ახსნას ამის ყოველივე მიზეზები სინამდვილით.

3) მიზეზები ქართული თაატრის დაბურვისა. ვისი დახმარებით ადგენდა წარმოდგენებს 1855 წლებში ივ. კერესელიძე, თეატრის ქიჩაში რათ დაე-

ღვა ვალი ივ. კერესელიძეს, ამას სათეატრო/ნიეთები რათ გაუყოფდეს, ვალდების გამო ჯამაგირი რათ შეუტარეს. ვინ იყვენ ყველა ამის მომქმენდი.

4) 1856 წ. ვინ მოისხზრა „ციცკარის“ განახლების სურვილი. ვინ შეადგინა წესდება, თხოენა ვინ მისცა მთავრებას, ვისის დახმარებით გამოიცა „ციცკარის“, ვის სახლში იყო რედაქცია. ვისი ცდიოთ, ვისი დახმარებით და შრომით გამოადლოდა „ციცკარის“ ნომრები, ვისი მეფხებთი ვახელილით თეატრ და ვიდგამილით სულის.

თუ ყველა ამ კითხვებს ბატ. გრ. ყიფშიძე სინამდვილით აღწერს, ყოველს თავის მოსაზრებას ქეშმარიტი ისტორიული საბუთებით დავემტკიცებ ჩვენ მაშინ შეგვიძლია, რომ მისი მოსაზრება ვერწმუნოთ; თუ არა და ისე აღწერას როგორც იგი წერს, ლიტონის სიტყვით, ჩვენ ვერაფერ მნიშვნელობას ვერ მივცემთ, ვერაფერს დაუჯერებთ. ყოველ შემთხვევაში კი უმჯობესი იქნება, რომ კაცმა ტყუილების წერას თავი დაანება.

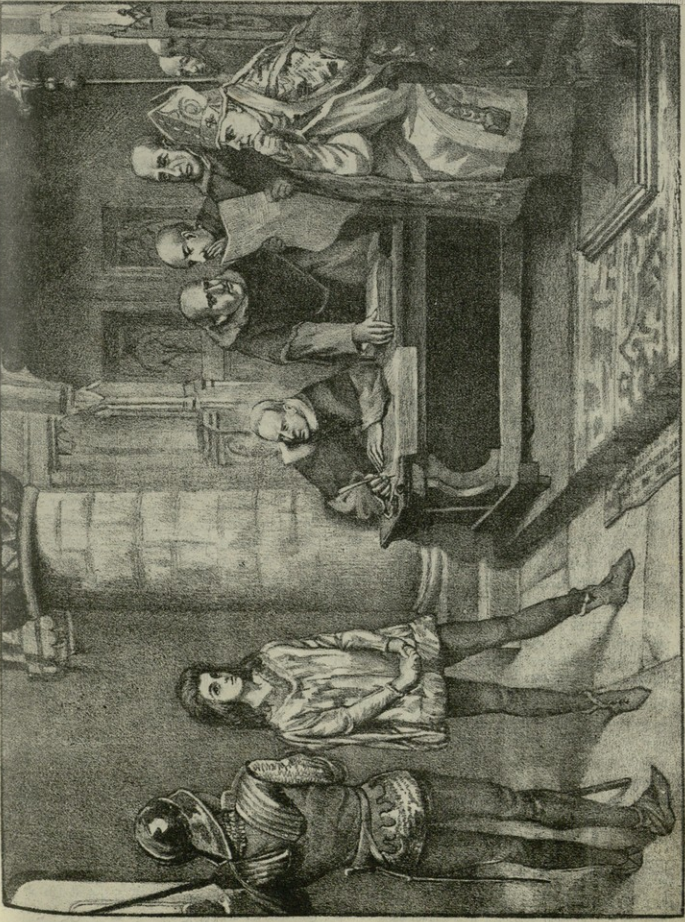
წ. ჭიჭინაძე.

უ ა ნ დ ა რ კ ი .

აშუალო საუკუნოები სავსეა ისეთი საოცარი მოვლენებით, რომლის მსგავს ჩვენ ძველსა და თანამედროე ცხოვრებაში ძალიან იშვიათათ შეხვდებით. ეს დრო მეტათ ბნელ ხანას წარმოვედგენს ევროპის განვრებივი განვითარების ისტორიისას. ნამდვილი მეცნიერებას ჯერ გზა არ გავეცვლა და აღმზანის აზრი უნაყოფო სწოლასტურ ფორმულებში ტრიალებდა. ფილოსოფია არეული იყო ღღეს მებტყველებასში, მთმცა მაშინდელი კლერიკალური შეხედულებით იგი, მხოლოთ მსახური იყო თეოლოგისა. ბუნების მეტყველების მეცნიერების მხოლოა ნასაბი ვტყობოდა და მაშინდელი აღზბიბია მიუწდომელ და უაზრო კითხვების გამოცნობას ებოტინებოდა. ასეთი კითხვები იყო „ფილოსოფიური კების“ ძებნა, რომლის შემწეობით იმედ ჰქონდოოქროს ხელოვნურათ ვაკეთება. „სიცოცხლის ელექსირის“ ძებნა, რომელსაც უნდა მიენიჭებინა ადამიანისთვის საუკუნო სიკბამუკე და სხვა. ძნელი წარმოსადგენია, რამდგომარებობაში უნდა ყოფილიყო მდებარეობა, ხი, რა საშინელი უმეცარი უნდა ყოფილიყო იგი, თმ საუკეთესო მისი ნაწილი, განების მხრივ, ასე დაბლა იდგა, ი, ეს უმეცრება ჰქონდა ნიადაგათ იმ საოცარ პი-

ხო-პატროლოგიურ მოვლენებს, რომელნიც შემდეგ ეპიდემიასავით მოედგნოდა ხალხზე მთელ ხალხს. ჩვენს დროის მეცნიერება ცდილობს ამგვარ მოვლენების მიზეზთა გამოცნობას, თუმცა კეშმარტი ახსნა ამ საიდუმლოებისა ჯერაც ხელთ არა გვაქვს. ჩვენ შეგვიძლია მხოლოდ ვთქვათ, რომ თითქმის ყოველთვის ამგვარი მოვლენა თუ ერთი მხრივ აიხსნება მოქმედი პირის სპინოლოგიური ორგანიზაციით, სამაგეროთ მის უსათურო გარს არტყა ისეთი საზოგადოებრივი პირობები, რომელთაც კემპირის უარყოფა შეუძლებელია. ჟან დარკის მოვლენა, მისი მოქმედება და გავლენა ერთ იმგვარ ძნელათ ასახსნელ კითხვებს ეკუთვნის ხალხის ფსინოლოგიისას, რომელზედაც ახლა გეჭონდა ლაპარაკი. თუ აქამომდე ეს გმირი ქალი ისე იქცედა ყურადღებას, როგორც ისტორიული პირი; დღეს პირიქით ეს მხარე მისი მოქმედებისას სრულიად ჩრდილშია დატარებული და მისი პირადობა უფრო ფსინოლოგიური მხრით გადაქცეულა კვლევის საგნათ.

საფრანგეთის ისტორიაში ეს ის ხანაა, როდესაც იქ ინგლისელები გაბატონდნენ. 1422 წ. ვადაიცივალა კარლოს VI. საფრანგეთის რეგენტათ იყო ჰერცოგი ბედფორდისა. ეს უკანასკნელი მეტათ მაგარი ხასიათის კაცი იყო და ყოველი ღრმით ცდილობდა თავის ცხრა თვის მისწულისთვის, რომელიც შემდეგში უნდა გაფრეფებულიყო. სახელმწიფო ტახტის მემკვიდრეობა მხოლოდ მამათა შტოს შეეძლო სალიური კანონის ძალით. აქ კი საქმე ისე მოხდა, რომ ახალი მემკვიდრე მხოლოდ დედით იყო ფრანგი, მამით კი ინგლისელი. ჰერცოგი ბედფორდისა იმდენათ ძლიერი იყო, რომ ნახევარი საფრანგეთი მიიხშრა, თვით პარისმაც კი ინგლისელების მხარე დაიჭრა. მთელი საფრანგეთი ორ ბანაკათ გაიყო. კარლოს VII-ის უმთავრესი ძალა სამხრეთ საფრანგეთში იყო, მაშინ როდესაც ინგლისს უფრო ჩრდილო საფრანგეთი მიეხშრა. მაშინდელ დროში მიღებული იყო ჯარის დაქირავება და კარლოს VII-ს ბევრი შოტლანდიელი ჯარი ჰყავდა დაქირავებული. ბედფორდის ჰერცოგმა გაანათვისუფლა შოტლანდიის კაროლი იაკობი, რომელიც 18 წელიწადი ინგლისელებს ტყეთე ჰყავდა და ამით უნდადა კარლოსისთვის ჩამოეშორებინა შოტლანდიელები. მაგრამ ხერხი გაუტრუდა.

მხედველობაში რომ მივიღოთ და შევიდაროთ როგორც მონარქიანობები, ისე მათი ძალა, უნდა ვთქვათ, რომ გამარჯვებას ბედი ინგლისელებს უქადიდა. მაგრამ ბრძოლაში ჩაერთა ისეთი ძალა, რომელსაც ბევრჯერ უძლევია უფრო ძლიერი მტერი. ეს იყო ნაციონალური გრძნობა საფრანგეთისა, რომ-

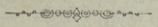
ლიც აღელდა უცხო ტომის ბატონობის წინააღმდეგ და კიდევ გამარჯვა. კარლოს VII უხასიათო, სუსტი და ქვეშეში ვართული კაცი იყო; იგი უფროსობა შრომას და სამეფო საქმეებს განაგებდნენ მისი პირფერა სასახლის კაცნი. მას არ უყვარდა ომი და ხალხიც ამ მხრივ მისი მადლობელი იყო. ხალხს უყვარდა იგი, როგორც კანონიერი მემკვიდრე ტახტისა და თუმცა თვით კარლოსი ბევრს არა ცდილობდა, მაგრამ ნაციონალურმა იდეამ და გრძნობამ თვით უხასიათო კარლოსიც კი გაიტაცა და გაიტანეს. კარლოს VII-ის სიკვდილს შემდეგ ომი მეტათ გამოწვავდა. ინგლისელები ყოველგან გამარჯვებულინი რჩებოდნენ. თვით ბედფორდის ჰერცოგმა ჩამდინჯრემ დაამარცხა შოტლანდია—საფრანგეთის შემოთვებული ჯარი. ბევრი საუკეთესო მეომარი რაინდი მოაკლდა კარლოს VII-ის ჯარს, და საქმე ექმნის მივიღა, რომ თვით „ბურჟის კოროლავი“, როგორც დაკინებით უწოდებდნენ კარლოს VII, ჰერცოგმა კინაღამ არ განდევნა მისი რეზიდენციიდან. მხოლოდ გლოსტერის, ჰერცოგის და ფილიპე ბურგონიელის შორის მომხდარმა უსიამოვნობამ ხელი შეუშალა კარლოსის სრულ დამარცხებას.

სამხრეთ საფრანგეთის დაჭერა შეუძლებელი იყო, თუ ინგლისელები ჯერ ორლენანის ქალაქს არ აიღებდნენ. ინგლისელების სამხედრო პლანიც ასეთი იყო. ამ ქალაქის აღება მეტათ ძნელი იყო, რადგან მის დამცველთ გადაწყვეტილი ჰქონდათ უკანასკნელ ღონისძიებამდე ბრძოლა, და სურსათიც ბლოკათ ჰქონდათ დამზადებული. ჰერცოგი ბედფორდისა ყოყმობდა, მაგრამ სამხედრო რჩევამ გადაწყვიტა ქალაქის აღება და საუკეთესო სარდალს მიანდა ამ საქმის შესრულება. ინგლისის და ბურგონიის ჯარმა დაიჭრა მთელე საჰერცოგო ორლენანისა და ალფ შემოარტყა ორლენანს, რომელიც ლუარის მდინარეს ნაპირზე იდგა. 24 ოქტომბერს 1428 წ. ინგლისელებმა დიდი გაჭირებით აიღეს ორი კოშკი, რომელიც ხიდის ყურში იდგა და ხიდს იფარავდა. ფრანგებმა დაიწყეს, მაგრამ შუა მდინარეზე ისე გამაგრდნენ, რომ ხიდზე მტერს არ შეეძლოთ გაეღო. ინგლისელები ვარს შემოერთებენ ქალაქს და ცდილობდნენ სურსათი მოესპათ. ქალაქში ჩაკეტილების მდგომარეობა მეტათ დამძიმდა ვახუფხულზე, როდესაც სურსათისათვის შეტაკებაში (1429 წ.) შოტლანდია-საფრანგეთის ჯარი უკუაქციეს ინგლისელებმა. ორლენანელები შეწყუხდნენ, ქალაქში განჩნდა ავთამყოფობა, ჯარი შემცირდა, შიმშილობა იწყებოდა, ხალხი სულით დაცა. მთელი მომხრეები კარლოს VII-ისა სახარჯრეკეთილებს მიეცენ. თვითონ კარლოსმა არ იცოდა როგორ მოქცეულიყო და ხან შოტლანდიაში და

ხან ისპანიაში ფიქრობდა გაქცევას. მაგრამ სწორეთ ამ დროს, იმ წამს, როდესაც პატრიოტული პარტია სულთ დეცა, გაჩნდა „ორლეანის ქალწული“, ის ქალი, რომელმაც დაიხსნა არა თუ მარტა ორლეანი, მთელი საფრანგეთი და რომლის მოვლენა დღესაც საინტერესოა და ზოგიერთი მხრივ გამოუცნობი. ეს იყო ფან დარკი.

(შედეგი იქნება)

ივანე კიატარაშვილის ამბავი

(კარახელის ხანობაში).

I.

ული აღარ ძგერს ძველებრივ, აღარც რო ჩქამობს ნალარა აღარ ღირს ჩალის ფასათა ჩემი სიტყვა და ჭაღარა. მეტყვიან: ყრილობაშია რატომ დავდივარ აღარა; რისთვის წაგიდე, უმისოთუ გული ნალეღმა დაღარა; მე გარეთ რალა გამიყვანს ძველის ამბების მნახველსა; ეინლა დეძებს ამ დროში კაცობას, ანუ სახელსა;— კანი ჩვენ გვეუტხოვებმა, ჩვენც ვეუტხოვეთ კახელსა. ახლანდელეების ყრილობას რალა ყრილობა ჰქეიანო: ეინ იცის, რას გადასცემენ, ეინ იცის, რას ჩაღანო; ლანძღვა-გინების „ალაყერდს“ ურთ-ერთთან ვაღადანო. ეითომ იმასა ფიქრობდენ, უფრო რა არეგებს სოფელსა, — ან ემხრობოდენ სიტყვასა მათთვის კეთილის მყოფელსა?! არა. თუ კბილ-მოსაჭიდი გაუჩნდა ერთსა სხვასთანა, მიზბინ თაე-ვადაგლეჯით სუღია ნაჩალიკთანა. ჩივიან, ფიქრათ ისა აქეთ ერთმა მეორე გათელოს

და ამით კი ბიჭობა ეითომ „თავის მტერს“ აჩვენოს. ღიბს „მტერს“ — ქათმის მომკვლელსა, ან ერთი კვტრცის გამტებსა, — თუ ნება მიეც უროთი თაეში ჩაურტობს სატებსა. აი, ეს თქვენი დროება, აი, ეს თქვენი ნამუსი. ჩემი დრო ახლანდელეთანა საღარათ არის აფსუსი. ერთა ქალაი გავზარდე მის მეტი არც-რა მყოლია, ისიც მე როდი მიგონებს, ეშმაკმა აიყოლია. მე კაცსა ერთადე კაცის ფერს, ის კი სხვამ დაიყოლია — ერთმა ვიღაცა უტენონმ, ჯიში არ აქვს და გვარია. იმის ქცევაშია უფროცა ჰქევა-გონებიდან ამრია. მე იმას ველარ ეიწილებ, ახლა ის ჩემთვის მეკდარია. ის სახლში რაგორ მივიღო, როგორ გაუღო კარია! წაგიდეს, იუღის კეჩი, წყალმაცე ზიღოს წყალია. ეპ, მორჩა ძველი დროება, უკეთურებამ დალია. საღ გაქრა ასე უტბათ მისი გზა, მისი კელია?! ცხოვრებამ ფერი იცვალა დაბრუნდა ცოღვა ბრალია. საღ გავონილა ძველ დროში ასეთი ყოფა-ქცევათ, დედ-მამის დაუკთხავთ კაცისაღ გადასევაო ქალისა. მეტი-ლა გინდა ჰქევა-გონის ვაღარევაო. ძველათ ერთ-ურთი გვიყვარდა დანდობაც იყო მეტია; ახლა ხალხს ღმერთი გაუწყრა თაეზე დაესხა რეტია; თუნდა იხმა ასურე, თუნდა დაარტყი კეტია; იმისთვის ორივე ესა, თუ დაიჯერებ — ერთია. კაცს ახლანდელს დროს ქვეყნისთვის თაეი ვერ გაუმეტია. გულის და გონების კარი

ურდულით დაუცემა
და კაცთ იმას თელიან
ვისც ფული მოუხვეტია.
ჩემ დროს სად იყო ამდენი
ფული და იმის ჩხრიალი,
მაგრამ ჰურ-ღეინოს, გეშელოს,
ყელში ჩაჰქონდა ხრიალი.
ზოგი სიბერით კვდებოდა
და არ ენახა ტიალი
ფული, — ეგ თქვენი ხატ-ღმერთი,
ეგ თქვენი წყლულის მალამო.
სად გაჰქრი, ძველო დროებაც,
ძველო ძმობაც და სალოამო?
ძველ დროში თოფი და ხმალი,
გული — კლდე გაუტეხელი,
და ერთმანეთთან საგალოთ
წყალს ხიდი ჩაუტეხელი. —
აი, იმ დროის ელ-ფერი,
მისი მადლი და დიდება.
ახლა რას ეხედავთ მის ნაცვლათ,
ან გული რისგან მიცელება?
გულში ჩამკედარა სილაღე,
მის ნაცვლათ ჯაფრი დიდდება.
— ეგ მართალია, ბაძიაც,
მაგრამ ამბობენ იმასა,
რომ ძველ დროს თუმცა ფულითა
არა ქედადით ქისასა.
ბარაქას ვერვინ ასწავდა
ბარისასა და მთისასა.
ვერ უღიოდა ქვეყანა
მოწყალეობასა ღეთისასა,
თან რომ იტყვიან სამციურს
წინანდელ კაცთა ჭკვისასა;
თურმე ცულს ქეისას ხმარობდენ
და საყვეთელსა ხისასა,
ხარს მიათრევდენ დანასთან
და არა ხართან იმასა.
— დღეს საღია ნახავ, რას ამბობ,
იმ ჩემის დროის რკინასა?
სუყველამ ფერი იცვალა,
სუყველა იშლის ბინასა,
სად ჰპოვებ ახლა ძველებურ
მჭედელსა, ხმლისა მკერაჯსა,
ან ტყვია, ხმლის შეუფალს
ლოურჯის ბექთარის მკერაჯსა.
დღევანდელს ჩირთი ფურთობსა
დაარქვით ჭკვა და გონება.
თუ ჭკვამ იმატა მაშ ხალხის
გული რიღასთვის ღონდება.

მის გული ძველათ ამაყი
თან-თან რისთვის მონდება?
შორს რად მივდივართ: აგერა
ძველი ბეღელი, ნვრავული;
წაილე ბარი, წერაქვი,
და გაუსინჯე სხეული.
კაცი იქნები და ცოტას
ააფხენი კირით ნაგებსა
ბეგრს სხვას ვიამბობ, თუ მისმენ,
ძველთა გმირობის ამბებსა.
— თუ მაგრე კარგი იყავით
და მტკიცე გქონდათ პირია,
რისთვის დალუპეთ ქვეყანა, —
გამოუთხარეთ ძირია?
— დაესუსტდით, მტერთა სიმრავლემ
გატეხა ჩვენი მხნეობა
და, როგორც ჰხედავ, მოწამლა
ქართველთა კეთილ — დღეობა.
ღმერთმა ვერცულ აცხონოს
ბეგრი გადახდა ომები,
ღმერთმა ისინიც აცხონოს
ვინც იმას ახლდა ლომები; —
არ იყო ქართველთ სამტეროთ
აღვილათ შასალომები!
როცა ომს გაეთათებდით,
დაისვენებდა ლაშქარი,
მოვიდის შუა ჩავიჯდის
როგორც ძმა, როგორც ამქარი
გვითხრის: „უშავლებო, მასმინეთ
ის თქვენბური მღერანი.
ვევრდით უდგია თავისი
შეფარდენივით მერანი.
გულს რამდენს უკლავს ალაღ კაცს
წუთით-სოფელი ვერანი!
როგორც გაცულდა საწყლისა
ფიქრი და გულის ძგერანი.
ჩვენც დავიწყადით ღრეობა
მწყრივით დაესხოდით ყველანი.
მტრის ლეშს კი ამ დროს წიწკნიდემ
სვანი, ორბნი და ძგერანი.

II.

ერთი გვერთა ჯარშია
სწორეთ ქარ-ცეცხლი, მებნია,
რამდენჯერ მარტო მტრის ჯართან
მას ომი აუტეხია,
მაგრამ ვით ეშმაკს უფალი
ის ვერვის გაუტეხია.

არა ღროს იმას გმირობა
 არსად არ დაუკეხია,
 როცა საფიხნოთ *) დაესხოდით,
 ესთქოდით, რაც გაღვევებდა:
 ეის საღ რამდენი მოგვეკლა
 თათარი, ანუ ლეკია;
 კოტორაშვილსა ივანეს
 თავიც არ მოუქექია,
 „შენც რამა თქვია“, უთხროდით,
 პირი რას მოგიკუშია?!
 ყურს არ იბერტყდის, მდუმარებს,
 ეთ ძროხის ხორცი უშია.
 იჯდის ქუდ-ჩამოფხატული
 დინჯათ ჩიბუხსა მსუტავდის.
 და ხშირს წარბებს ქვეშ თვალები
 ცეცხლის ალივით მტუტავდის,
 შავ-გერემანი ნისლს ჰკვანდის
 გაბუტვილს, ხევი მიძინარეს,
 ან კლდისგან შევიწროებულს
 აღლევებულსა მდინარეს.
 ეერა ნახავდი ივანეს
 მზიარულსა და მცინარეს.
 თმა-წვერი ესხა ისეთი,
 როგორც ეკალი, ჯაგარი,
 ხელს მოჰკიდებდი უღრევი,
 როგორცა რკინა, მაგარი.
 მუღამ იცამდა თხის ტყვისა
 გარეკცემა, ბეწვი ჩნდებოდა.
 ხმაღს სქელი თასმით იბამდა,
 რაც კი წელი შამოსწედებოდა
 ხანჯალი წვერ შემოხრილი,
 ფარი იღლიას ჰხედებოდა.
 ეს იყო მისი ქონება
 სრული შინა და გარეთა.
 ღარიბი იყო ივანი,
 დედა ემღორის მწარეთა.
 ან საღ ეკალა სახლისთვის,
 სულ ტყე-ტყის პირათ ძერებოდა,
 სადაც მტერს დაიკულებდა,
 მყისვე თავს დაეცლებოდა.
 ის ღრო ხომ იყო კაცს მარტოს
 გარეთ არ გაველებოდა.
 დაიხ... ის ტყვი... ივანი
 ღმერთმა გაცხონოს სულითა,
 განათლებულა, ცოცხლობდი,
 მართლა ვაჟკაცის რჯულითა.
 გვიყვარდა. შეეხებოდა,

უწოდით ტყავსა კალოთზე
 ან გავთხიფოდით ლავითა,
 მაგრამ არ გაწყრის ამაზე.
 ძლიე მაშინ გავაიცულოს,
 ძლიე მაშინ გავაციოდით
 როცა მუგუშლით ედაღვდით,
 ან ლაფში ჩაეაწინოდით.
 „ამიშვით, თქვენი ჭირიმე“
 გვეხვეწებოდა ძირითა.
 შინა ძლიე ეთქმევინოდით
 სიტყვა საამო პირითა.
 არას დასდევდა ტანთ-ჩაცმას
 არც რა სახელსა ჰყვარობდა.
 როცა ლეკებსა ჟუჟავდა,
 მარტო მაშინა ხარობდა.
 მეფისგან ჰქონდა ნაძღვნიე
 ივანეს სამი ხალათი,
 მაგრამ ივანეს ბეჭებმა
 არა იცოდა ამათი,
 შინ ეწყვენ, იმჟერატლებოდენ,
 საცა ეკიდა კალათი.
 ერთხელ ერგულეს უნღოდა
 ჩაეცმევინა ძალათი;
 ივანეც თავის მეფესთან
 იყო თამამი, ხალბათი.
 — რატომ არ იცემ, ივანი,
 თქვა მეფემ, გახდა კამათი.
 — მე რა ხალათის ღირსი ვარ,
 დღე მუღამ ცბერები ჯაგებში,
 შენი ჭირიმე მეფეო,
 შინ მილაგია მარგებში.
 ეინახე გველის თვალევიით
 თვალ-გულის საამურთა.
 გავცეთო, რამლა მაგონოს
 ხელმწიფის სამსახურთა.
 ერეკლემ ვაჟკაცის სიტყვის
 დინჯათ დაუკლო ყურთა.
 და გაიღმა, გაუგო,
 სადაც ივანი ღონობდა,
 ან თავის გასამართლებლათ
 რომ მარჯვე სიტყვის გონობდა.
 აღარა უთხრა, გაბრუნდა,
 წავიდა თავის ქნევიითა,
 თავის კარავში მიბძანდა
 პატარა კახი ქვეითა.

ვაჟა-ფშაველა.

(შემდეგ იქნება)

*) სოფიხნოთ — სისუპროთ.

სახუმარო ვასართობი

(გ ო ლ ე ბ ა).

ა რისხვით თავზე დამეცა,
დამადეს ასე მწარეთა!..
რა შემიძლია, რაღა ექნა,
მე საღაროს ვარეთა?!

რაც რამა გექონდა ერთობით,
ყველამაც მოვიხმარეთა,
ვერც შეფოთით, ვერცა ხრიკებით
ვერავრით მოუგვარეთა.

რა მრჯოდა, რისთვის აუყევი,
ჩემს ამქრის ერთგულ მოლასა!..
ზოგს ციმბირისკენ ემუქრის,
ზოგს რევოლვერის სროლასა.
ვინ იცის, რა შედეგი აქვს
ქალების გულის თრთოლასა!..
ვაი ამ..... ქ...ს ყოლასა
და ვაი უყოლობასა.

თუმცა მამაკათ ვიბრძოლე,
მაგრამ დამიგეს მახეა,
იმ გოლიათმა საბუთი,
მთლათ თავზე გადამახია!..
თითო სიტყვები გადმოიკრა
გული გამიბო, ახია,
რისთვის ჩავარდი მახეში,
ძმებო, ეს ჩემზე ახია.

მოდი შენ ენდე კიკოლიკს?
აღბა და განზე გავიდა,
ყველას კი ცილი დასწამა,
ვინც რომ დარბაზში შევიდა,
მეც ზოგს რა უთხარ, ზოგსა რა,
მაგრამ ჩემი არ გავიდა!..

მართალს იტყვიან, მუღღმეათ
კაცს ბეღა არა რჩებაო.
მაშინ ნამეტურ როდესაც
თავის გზა ეკარგებაო!..
ესე ანდაზა ყველასა,
ვგონებ რომ ეფუყებაო!..
ვინც სხვებსა უთარის ოპიოსა,
თითონევე ჩავარდებაო.

მ...ო.

ნ თ შ ო .

(მოთხრობა *)

XVI.

ობის მარხვა მიწურულიყო, ბენდიერი დღე-
ში მოახლოებულიყვნენ. წინათ ნუშოპ დიდი
მზადება იყო და ამ დროს, მთელი სახლი ფეხ-
ზე იდგა: ვეა, წმენდა, რეცხვა, ხარხვა, ბაზრიდან ზოხ-
ხა-ბოხხაზე და ჭურჭელი-ჭურჭელზე მოდიოდა ნაეჭ-
რით; რა შევნიერი ტანისამოსი, რა ახალი აუჯი,
რა სანოვავე, რა ტბილფელობა! ახლა კი სახლი და-
ლონებული იყო, სიცოცხლე მოკლებოდა, გოგო-
ფეხ-აქრეფით დადიოდა, ბიჭს დრო ეპოვა და ნახე-
ვარზე სხვაჯან ეგდა. არც თავის დროს სმა, არც
თავის დროს ქამა, ახალგაზდა ქვრივი მიუტულო-
ყო ოთახის ფანჯარაში, ფერი ხან მოუდიოდა ხან
მიუდიოდა, ცრემლებს აუჩქევდა; ბეგერი ტირილი-
საგან ქუთუთოები დაჯიჯგებოდა და ლამაზ თე-
ლებს შნო დაქარგოდათ.

— წერიალებზედაც პასუხს არ იძლევა!.. ის არ
იყო მუხლ-მოდრეკით მეფედრებოდა, კალთებს მი-
კონცინდა? ახლა კი აჯერ ორი კვირა არ გაუწაწაია;
რაც გაიგო ჩემი უხედურება, ფეხი აღარ მოუღვამს..
თითქო თითონ არ იყოს დამნაშავე... ცოლათ წა-
მამევე, მეუღლობა გამიწიე, ჯვარი დევიწერათო.
დაცენდე. ჩაქოლილო ჩემო თავო!.. ახლა რაღა მე
შეელება? იმის რჩევით სახლი გაეყიდე, იმის იმედით
ფულს არ უფრთხილდებოდი: აქ არა ვარ ევაქსო,
რას ყარათობო? ახლა კი თავი დამანება.. წამარ-
თო პატიოსნება და მილაღატა... ევაქსია?! ღმერ-
თივით ეხედებოდი არ მომატყუო, არ დამღუბო-
მეთქი... მოთქევადა ქალი და ჩამოდიოდა მღულ-
რება.

სველით გატაცებულს ვერ შევნიშნა, რომ თავ-
ზე მარქრიტა წამოდგომოდა. მაქანკალი კარგათ იწ-
ნობდა რეზიკოს. ახლაც რეზიკოს მოგვხვეწა ეს ლ-
დეკაცი. რეზიკო გამოცდილი იყო ამისთანებში, ბეწ-
რი ოინი ჩაედინა და იყოდა, როგორ მოველოა საქ-
მისთვის, რომ თავს რამე უსიამოვნო შემთხვევა არ
დატეზოდა.

— ყველაფერს ავიტენ თავიდან. პირველია თუქ!
მე, მე ჩამაზა მავისთანა უბრალო საქმეში?! მაშ
კნიაზ რეზიკო არა ეყოფილვარ და ის არის! ისე მო-
გიწყვიტო თავიდან, ჩემო შევნიერო, რომ ბუზიც
ვერ აუფრინო შენს რეზიკოს, ეუბნებოდა თავის

გულში მოტყუებულ ქვრივს, როცა იმის წერილს კითხულობდა. ერთი დღეიბარო მაქრია!

— დილა მშვიდობისა, ქა! რათა სატარი აგრემც გენაცლებს მაქრია? რათა ისეღმე შეენიერ თვალს? ბედნიერი დღეა მომავალი, მოიწმინდე ცრემლები, კვრას ნუ შეაჩვევ ნამეტნავ მწუხარებას.

ნუშო მოგეო გონებას.

— დაძანდო. სატარელი მაქეს, ჩემო მარქრიატა და გტირი; თავი მაქეს მოსაკლავი...

— რათა, შეილო? ქმარი ეის არ მოკლდომია, მაგრამ თან კი არაფერ ჩაწყობია. საწყალი ჩემი კაცი! ისე ვუყვარდი ცხოვრებულს, თვალში ჩაგვარონადი ხელს არ მოისვამდა. რამდენი მწარე დღე გამოვიარე იმის სიკვდილის შემდეგ, მაგრამ, მადლობა ღმერთს, თავი კი არ მოვიკალი. აგრ სხვა შეენიერი ვაქცაქი შემოგტრფის.

— ნუ ამბობ, ნუ მიხსენებ იმ ავანჯის სახელს! დამოუპა... ახლა ვანზე გადგა, წერილებზედაც კი პასუხს არ მადლევს..., ვერარ შეიმაგრა ქალმა თავი.

— უო, დამიგვა თვალი! იქნება? რატომ არ დამეკითხე? ვაქცაც რაზან ნებას მისცემ, როგორცა შეიძლება მერე იმისი საყდარში შეტყუება.

ქალმა ტირილი ამოუშო. თვალ-ცრემლიანი გამოუტყდა ყველაფერში. მარქრიატა ჯერ ისე უცხოობდა ამას, თითქო არაფერი იცოდა და პირველათ ეჩხობდა ეს. მერმე დაფიქრა და ბეერი ყოყმანის შემდეგ დაუსხალდა ერთი დედაკაცი, რომელსაც შეეძლო კიდევ გაეთავისუფლებინა ქალი ზე საიდუმლოც შეენახა;— ამ ხელობას ადგასო, უღბრა.

— გასამრჯელოს კი ნუ დაიშორებ, ქაჯან! ხომ იყო, ჯერ თითონ მოარჩენას უნდა ხარჯი; ესეც რომ არ იყოს საფათურავე საქმეა და თუ სასყდელს არ დავაზარებთ, ხელს როდი მოკიდებს.

ნუშო დათანხმდა ყველაფერზე. მერი რა ღონე ჰქონდა! ექიმ დედაკაცმა თითქმის გაძარცვა ქალი, თუმცა ისე მარჯვეთი კი ვერ უშეშდა, როგორც იმდენ იძლეოდა: ფეხმიმე განთავისუფლდა, მაგრამ ძალიან ავით შეიქნა. რომ დაატყო საქმე ცუდათ არისო, დედაკაცი კვალ-წმინდათ დაიკარგა. მოიყვანეს ექიმი. ეწყინა, როცა ნახა რა ურჯულოთ მუპარობოდენ ქალს. სასწაულით გადარჩენილხარ სიკვდილსა—უთხრა. უნდადა ამ უდღერების მომქმედი სამართალი მიეცე, მაგრამ ავითყოფმა ნება არ მისცა, არც იმისი ვინაობა აცნობა: ემონიდა უფრო არ მამეყენიერებულეია ამავეი. დახელოვნებულმა მკურნალმა მთლათ მოარჩინა ავითყოფი. დიდი ხარჯი კი მოუვიდა ნუშოს; თუ რამ საფასური შეარჩენდა გაჰვიდა, დედისეული სახლოც დაუფარავა სომეხს. ძალიან ხელ-მოკლეთ შეიქნა.

მთვარე ჯერ არ ამოსულიყო. ვანათებულ სახლის ქუჩაზე ხალხი ბუზივით ირეოდა, მეტადრე თითონ სასახლის წინ. სასახლის გადასწვრივ კი, საჯარო წიგნთ-საცვის და ქალების გამანახის წინ თითქმის ბნელიდა. აქ ხალხი არ იყო, ათასში ერთი მგზავრი თუ გაივილიდა. ამ ადგილას ბოლთასა სცემდა თითქმის ხანში შესული კაცი. ევროპულათ ეცვა. გველი ჭალარა შერთული წვერი შუაში გაეპო, ნიკაპი გამოეჩინა; უღვაშების ბოლო ძირს დაშეეებოდა; წარბები თვალებზე ჩამოუხატოდა. მარჯვენა სალოლითზე ფიურების დიდი ბეჭეს უჩანდა. ღიმი გადმოეგდო. კარგა ხანი იყო რაც ეს ზრდადი კაცი აქ დადიოდა. თანდათან მოუთმენლობა ეტყობოდა. ხშირ-ხშირათ იღებდა უბიდან ოქროს სათს. ბოლოს მუჭუჭუმის მხრიდან გამოჩნდა შავე-ჩაქმული მანდილოსანი, მოკლე წამოსასხამზე ფუნჯებიანი პუცელი არშია ჰქონდა მოვლებული. ქალი ქვე-ქვეით მოდიოდა და ყველა ნაბიჯის გადადგმავზე ფუნჯები ირხეოდენ. მარჯვენა ხელში მალაღ-ტარიანი შავი ქოლგა ეჭირა, მარცხენა მკლავზე აბრეშუმის შალი გადაეგდო. ქალი რომ ქუჩაზე გამოჩნდა, კაცმა ის იყო იბრუნა პირი წიგნთ-საცვისაკენ, მაგრამ სწრაფათ შემოტრიალდა, თითქო იგრძნო საყვარლის მოახლოებება.

— სახლის პატრონის ცოლი შემოვიდა და იმაზე დავეგონე; ვინ იცის რამდენი მელოდა.

— მთელი დამე რომ მომდომოდა ლოდინი, მაინც უფეს არ მოეცეკლიდი აქედან,— მიუგო კაცმა და მოუჭირა ხელზე მანჯგელოანი ტლანქი ხელი და დიძახა:

— ეტლი!

მაშინვე გამოქანდა ეტლი; წამოახურებინა, ჩასვა, უბძანა მუშტაიღში წასულიყო, მტკერის-პირის ქუჩაზე გაველო. ეტლი რომ მუშტაიღის ბაღს უღლიდა გარს ხეივნებზე, ნუშო ჭინ-მოსულ ვაქცაქის მძლავრ მკლავებში თითოდა, როგორც გველ-შემოხვეული ჩიტი, კაცმა გამოყო თავი დახურული ეტლიდან და უბძანა „უფა“—ში წასულიყო.

„უფა“ სასტუმროს ერქვა. მუშტაიდიდან რკინის გზის სადგომისკენ რომ ქუჩა მიდის, იმ ქუჩაზე იყო ეს სასტუმრო. ოთახები სუფთათ ჰქონდათ შენახულთ, ყოველთვის დიდი სიჩუქრე სუფევედაქ. არც დღიურათ, არც ხანგრძლივი მცხოვრები მუშტარი არა ჩანდა აქ; დერეფანში რომ შავი ფიცარი ევიდა, ერთი-ორი გვარის ზეტს ევრას დროს ვერ ამოიკითხავდით იმაზე. რასაც მოითხოვდით,—სასმელს თუ საქმელს,—მაშინვე გააჩენდენ. ღამე კი იღვიძებდა ეს სასტუმრო; მაშინ ხშირათ ჩერდებოდენ იმის კარებზე წამოახურული ეტლები, რომლებიდანაც გად-

მოდიოდენ სამრუშოთ გამოპარულები და ფხაქრე-
ფით, ფრთხილათ არბოდენ კიბუნე. ეს ხალხი დაქი-
რავებულ ოთახში სულ სათი სათ-ნახევარი ჩრე-
ბიდა, თათფერ ჩასმე თხოულობდა, არ ჩინაზბა,
ფულს ანგედა. ზოგიერთ ოთახებიდან ბანქოს მო-
თამაშეების ხმა გამოისპოდა. შსაზუგები დერფფაში
არ ირეოდენ, მარტო სასტუმროს პატრონი იღებდა
კედლს; ზარის პირველსავე დაწკარუნებზე კი გაჩნ-
დებოდა ბიჭი, მარდათ ასარულებდა ბმანებას და ისევ
გაქრებოდა. სასტუმროს მეორე კარი ჰქონდა სხვა
ქუჩისკენ.

ნუშოს შალი წამოიფარებია, თვალები-ლაუნჩა-
და. აირბინეს კიბუნე. კაცმა ამოიღო ჯიბიდან გასა-
ლები და გააღო ოთახი. დახედა ვაშლილი სუბუქი
ვანშამი. ქალმა მოიხსნა შალი. ღალანა სახემ ოთახს
ნათელი მოჰფინა. ვაქაცმა მარჯეთ ვადატრიალი
გასალები და ციმციმ აიტაცა ქალი იატაკიდან.

თერმეტრი სათი რქნებოდა, როცა დაბურული
ეტლი ანჩატისკენ ჩასავლელ ვიწრო ქუჩასთან გა-
ნერდა. კაცმა გადმოსვა ნუშო ეტლიდან. ჩაიარეს ვიწ-
რო ქუჩა, შეუხებეს მარცხნივ, გავიდენ ძველ ალაყა-
ფის კარებში, რომელსაც მუხბანანთ ნიღბე გაჰყავს,
გიაჩრეს ხილი და გამოჩნდა ქალის საღვამი. აქ გა-
მოემშვიდობენ ერთმანეთს.

ნუშო ფრთხილობდა, რომ არავის ვეგვა იმი-
სი ამბები, ეტლს იმისთვის აჩერებდა მოშორებით.
ერთხელ რომ შეცდა, იმ შეცდომას იმეორებდა.
თაქვეს დადგომოდა, წუმბისკენ მისრიალებდა. უზ-
რუნეელ ცხოვრებას იყო შეჩვეული, ფლანგვა უყ-
ვარდა, ხელიდან კი არაფერი გამოუვიდოდა; იმის
ხელობა ძილი, კვლულთა და ხარჯვა იყო. სანდო-
მიანობა დაქნათლებია ბუნებას და ახლა ამ ნიქს
ხარჯავდა, მაინც კი იძედს არა ჰქარავდა, რომ და-
იქრდა საქმრთ ერთ იმ ვაქაცთავანს, რომლე-
ბიც ახლა ეტარიალიდებოდენ იმას: არ იცოდა კაცე-
ბი რა მალე იმწვანილებენ კვლულებს, თუ კი იხი-
ლეს ხილი.

ქალი ფლანგავდა თავის თავს, დახლი კი არა
ჰქონდა. ქარს შემოტანილი ქარსვე გაქაქავდა. ავათ-
მყოფობაზე რომ ეკლი დაედო, ის ხომ ევლარ მო-
იშორა და ახლა ელდე უმატებდა. სახლის ქირას ევლარ
იხდიდა. ეს ვარემოება და თანაც ქერივის საექუო
ქცევა იყო მიზეზი, რომ სახლის პატრონიზა ვერ
გვერდზე დაუწყო ცქერა, მეერ ავრძობია დაეცალა
სახლი. ეს ამბავი რომ აცნობა ქერივმა თავის ახალ
კაცს, იმან სიტყვა ბანზე აუგლო: ჩავარდა ვაქირება-
ში. მეტე ღონე აღარ იყო თავის საკუთარ ქონის-
თვის უნდა მიემართა.

ზაფხულის დილა იყო, სოთლულიანთ ეკას ხელ-

ში სურა ეჭირა და კევის ლლაქუნით მტკვარზე მი-
დიოდა. შეიხედა მავდს სახლისაკენ—ქის კარი გაე-
ლოთ, მარქირთა დადგომოდა ვილაც პატარა გოგოს,
სახლის და გზოს ავეყენი-აწმენდინებდა. არ იამა: ვეა-
ნა მარქირტას უჭირაენია სახლიო.

— დილა მშვიდობისა, ეკაც! მიესალმა მარქ-
ირთა.

— ღმერთმა მშვიდობა მოგცეს! შენ დაიჭირე ეგ
ოთახი? კარგია, დავინებებთა თავი ეანქის ქუჩისა-
თვის.

— არა, ქა! პატრონი ჰყავს და ის ვადმოდის:
რა ქეუა სხვაენ ქირის ძღვევა.

— თითონ ნუშო იცხოვრებს აქ? იკითხა ეკაც
და უმკაყოფილობის ნიშნათ კევი ჩაატყლაშუნა.

კ. ბანოვა.

(შედეგა იანება)

კრიტიკული განხილვა.

(მ. გ. ჯანაშვილი. შოთა რუსთაველი, თბილისი.
1896 წ.)

„დედუძის საქართველოს ისტო-
რიას ნამდვილი ისტორიკოსი არ
გამოჩნდა და ჯერ არც შესაძლ-
ებელია, რომ ვინმე გამოჩნდეს“.

ბ. წერეთელი.

(დასასრული *)

ბოლო რაც შეეხება პროფ. ჩუბინაშვილის
აზრს, რომ რუსთაველის პოემის შინაარსი და
„თამარ მეფეზე მოთხრობა „ქართლის-ცხოვრე-
ბით“ ბევრში წაავებს ერთი-ერთმანეთს, ჭამასადამე,
თეთი პოემის შინაარსი თამარის ცხოვრებიდან არის
აღებული, ჩვენ ამის შესახებ უკვე წარმოგთქვით ჩვენი
აზრი მოკლეთ პირველ წერილშივე. ჩვენ ვამბობთ, რომ
უმათერესი შინაარსი „ეფფისის-ტყაოსნისა“, მისი სოუ-
ფერტი, — ნესტან-დარეჯანის და ტარიელის ისტორია
სხვა-და-სხვა ფანტასტიკური შემთხვევებით აღმოსა-
ვლეთის ფანტაზიის კვალობაზე, სხვა-და-სხვა ეპიზო-
დები, მაგ., ზღვის სამეფო, ქარავენები, სავაქროები
და სხვ., და უმთავრესათ წმინდა აღმოსავლეთური
დესპოტიური სახელმწიფო წეს-წყობილება, ემიუ-
რებთ, ეს უმათერესი შინაარსი კეფფისის-ტყაოსნისა“

მაშინდელი ჩვენი ცხოვრებადან ვერ იქნებოდა აღებული. ასევე უნდა ეთქვას, შოთა რუსთაველის პოეზიის თვით შინაგან და გარეგან ხასიათზე, მის მღვდარ ფაქტობაზე, მეტრის-მეტ ვახვიაღებაზე, ჰიპოროლოგიურ შედარებაებზე, მოქმედების ადგილების გეოგრაფიისა და შეუსაბამობაზე და სხვ. და სხვ., რაც არა ერთხელ აღწერილია. ყოველივე ამას შემდეგ იმის მიტოვება, რომ „ვეფხისტყაოსანის“ შინაარსი თამარ მეფის ისტორიიდან არის აღებული, ყოველგვარ საუბრედ სწორედ მოკლებული მიგვიჩნია. ბ. ჯანაშვილი ამბობს, მაგ., რომ ნესტან-დარეჯანზე მოთხრობა „ვეფხისტყაოსანი“ ეს თამარ მეფის ისტორიაა „ქართლის ცხოვრებით“, და ტარაგელის კიდევით სოსოანისა; რასაკვირველია, თუ მართა გამოგლეჯილ სიტყვებზე და ცალკე შემთხვევებზე დამყარებთ ჩვენ მსჯელობას, როგორც, მაგ., რუსთაველის მონაწილეობის მიღებას მისი გვირგვინის მოქმედებაში შექმნილ სიტყვებზე; „არ უნახავს თვალს ჩვენი“, ჩვენ აქვალთ დადგინებული ბ. ჯანაშვილი; მაგრამ თუ საყვირით და სავითარ განვხილავთ ერთსა და მეორესაც, ჩვენ აშკარათ დავინახავთ, რომ ამ ორ მოთხრობათა შორის თუ რაიმე მსგავსება არსებობს, ის მართა შემთხვევითია და არავითარი ორგანიზებული დამოკიდებულება იმით ერთმანეთ შორის არა აქვთ. ამასთანავე ჩვენ იმის წინააღმდეგი სრულებით არა ვართ, რომ რაც რუსთაველმა აღმოსავლეთის თქმულება, ზღაპრით გადმოცემული აღდწერილი, აიღო თავის პოემის სიუჟეტით, სხვადასხვა შემთხვევანა თანამედროვე ცხოვრებიდან არ გამოეზღვრა და სხვაში, ეს შეუძლებელიც არის, მაგრამ რაც ვამბობთ: პირდაპირ ჩვენი ცხოვრებიდან არის აღებული, ეს სულ სხვაა. ჩვენ დარწმუნებული ვართ, რომ რაც ამას წაიკითხავს ბ. ჯანაშვილი, ის მაშინვე მოგვიგონათესა შემდეგი კითხვით: „რთუ თუ საქართველოს გარემო იყო: იმისთანა მწეჩალი, რომლის თანხლებებში რუსთაველმა მხოლოდ აღწერა და ქება თამარის, წარბთა და წაწამთა, თამარ და ბაგეებილია, მეფის მზის თამარისა, ღაწუბალსმ, თმა-გომარისა“? (გვ. 67). თუნდაც რომ ეს მართლა ასე იყოს, ე. ი. წარმოვიდგინოთ რომ რუსთაველის მართლა უნახავს უცხო მწერლობაში თამარის აწარბთა და წაწამთა; ქება, ჩვენ ამაში ვსაკვირვალს ეწარბთის ვერ ვხედავთ, რადგანაც გვირგვინის აღწერა გარეგნობით აღმოსავლეთის მწერლობაში და თვით რუსთაველის პოემაშიც უმეტეს ნაწილათ ერთ ფეროვანია. თუ გნებავთ, ეს გარემოება ხელოვნური ნაწარმოებია ნაკლებად განხილვას შეადგენს, მაგრამ ამაზე ახლა ჩვენ არ ვლაპარაკობთ. საქმე ის არის, რომ ბ. ჯანაშვილის მიერ დასაწვდომი ადგილი

„ვეფხისტყაოსანისა“ ყალბია, ე. ი. ის შოთა რუსთაველს სრულებით არ ეკუთვნის.

ჩვენ ზეით დავინახეთ, თუ როგორ იქცევა ბ. ჯანაშვილი სხვისი აზრის და შეხედულების გადმოცემის დროს; მაგრამ კიდევ უფრო სამწუხარო ის არის, რომ ავტორი სულ უფურაღდებოთ ტარებს „ვეფხისტყაოსანის“ ერთ ყველაზე უფრო შესანიშნავ მკვლევარს. 1) ჩვენ ვამბობთ ბ. ალ. ს.—შვილზე. 2) ჩვენ აქ ვერ შევალთ იმის გამოკვლევაში, თუ რისთვის გატაცებით ეტანება ხალხი „ვეფხისტყაოსანის“ მსგავს თანხლებებს. ეს უნდა მივიღოთ ჩვენ აქ როგორც ფაქტი. მეორე მხრით, როგორც ფაქტი უნდა მივიღოთ აგრეთვე ისიც, რომ სასულიერო წოდება ამავე ნაწარმოებს სასტიკათ დევნიდა; ამის მიზეზი აშკარაა: იმ დროის სასულიერო წოდება, რომლის ხელშიაც იმყოფებოდა ხალხის განათლების საქმე, ყოველ ღონისძიებას ხმარობდა, რომ ხალხის გონება მართა ზეცისაგან მიეპყრა; და ამა, „ვეფხისტყაოსანში“ ის ამისთანას რას ამოიკითხავდა? იქ ხომ მიჯნურაბიდან გატაცებულის და შემოღალას მეტს ევრაეთიარ მისაბაძე მაგალითს ვერ ნახავდა? მაგრამ უფრო ღირს-შესანიშნავი ამ შემთხვევაში ის არის, რომ სასულიერო წოდება აქ დევნაში ეყრდნობა გახდა; ხალხი სულ უფრო და უფრო ეტანებოდა „ვეფხისტყაოსანს“. ამატამ სასულიერო წოდების წარმომადგენელი იძულებული შეიქმნა სხვა საშუალებასათვის მიეგრათო, რომელიც აგრეთვე არა ერთხელ ყოვლად ხმარებულა იმთ მეფრ. ივინი სხვადასხვა სიტყვების თუ ფრაზების ჩამატებით ცვლილებად ქრისტიანული ხასიათი და მიზართულება მიეკათ ამ ნაწარმოებისათვის. (რასაკვირველია საზოგადო ხასიათი და მიმართულება რუსთაველის პოემის ამით სრულებით არ შეცვლილა). ეს ჩვენ მიერ დასაწვდომი გარემოება და აგრეთვე ისიც, რომელიც დასახლება ბ. ალ. ს.—შვილი, ე. ი. გადამწერის, რომელიც თითქმის ყოველთნის სასულიერო წოდებას ეკუთვნოდა, გატაცება „ვეფხისტყაოსანით“ და ამასთანავე სურვილი თავისი ლექსიც ჩაუროთს შიგან გვერდზე მიაწეროს, შეიქმნენ უმთავრესი მიზეზი იმისა, რომ რუსთაველის პოემა გაიკრეწა. იმის

1) ჩვენი ატორის ერთობ მკაიკ ბრუნდე წარმოდგენა უნდა ქონდეს სიტყვა მკვლევარზე. ეს ჩანს სხვათა შორის იქიდანაც, რომ ის თ. ალ. ჭავჭავაძეს, რამდენიმე ბუნდოვან სიტყვებს წარმოთქმისათვის ნესტან-დარეჯანის შესახებ, მკვლევარს უწოდებს. (გვ. 41).

2) ის „პოემა“ 1895 წ. სტ. „ვეფხისტყაოსანის ელბი ადგილი“ № XI და XII — და 1896 წ. № III.

და მიუხედავად, რომ ამ უკანასკნელ დროს ბევრნი ცდილობდნენ გამოეყოთ „ევფხის-ტყაოსნიდან“ ის ადგილები, რომლებიც რუსთველს არ ეკუთვნოდნენ, მაგრამ დღეს რომ ჩვენში „ევფხის-ტყაოსანი“ იბეჭდება, იმაში ძლიერ ბევრი ყალბი ადგილები მოიპოვება. ბ. ს.—შვილი განსაზღვრული მეთოდით შეუდგა ამ ყალბი ადგილების გამოცნობას და სწორით რომ ნაყოფიერი გამოდგა მისი შრომა ამ მხრით; მან აშკარათ დაგვიმტყიცა ³⁾ აწინდელ „ევფხის-ტყაოსანს“ ჩვენ მრავალი ყალბი ადგილებით ეკითხულობით და ეთავაყენებით. ბ. ჯანაშვილმა კი ერთი სიტყვიც არ მოიხსენია ბ. ალ. ს.—შვილის შრომა და ამ უკანასკნელის მიერ ამოჩენილი ყალბი ადგილები არა თუ სულ უუურადღებოთ გაუშვა, არამედ უმეტეს ნაწილათ ამ ყალბ ადგილებზე ამყარებს თავის უმთავრეს მსჯელობას ⁴⁾. საჭიროთ ვთვლით შევნიშნათ აქ, რომ თუ, ერთი მხრით, ბ. ალ. ს.—შვილის მიერ ამოჩენილი ყალბი ადგილები ძირს უთხრის ბ. მ. ჯანაშვილის „მოსაზრებათა“ უმეტეს ნაწილს, მეორე მხრით, ამ ყალბი ადგილების გამოაშკარავება თითონ ბ. ჯანაშვილის დახიზნა იმ უხერხულობიდან და ყალბი მდგომარეობიდან, რომელიც იგი ჩააგდო შოთა რუსთველს შემდეგი სიტყვების ახსნამ: „ესე ამბავი სპარსულთ ქართულათ თარგმნებია“. ბ. მ. ჯანაშვილი იმის დასამტკიცებლათ, რომ რუსთველს უცხო ცხოვრებიდან არ აუღია თავის პოემის შინაარსი, გვეუბნება, რომ სიტყვა თარგმა იმ დროს არ იხმარებოდა იმ მნიშვნელობით, რა მნიშვნელობითაც იმას ახლა ჩვენ ენმარობთ, არამედ ის ნიშნავდა ახსნას, განმარტებას, (გვ. 67). კარგი და პატიოსანი, მაგრამ აი, მაშინ რა გამოვა: ესე ამბავი სპარსულთ, ქართულთ ახსნილი არ განმარტუჴულია! მაგრამ განა ეს იგივე თარგმანა არ გამოადის, მხოლოდ ამ სიტყვის უფრო კარგი მნიშვნელობით? მაშინ როცა ბ. ალ.

ს.—შვილის გამოკვლევა, რომლითაც ამ ხანის სწორული სიყალბე მტყიცდება, ადვილათ იხსნიდა ბ. ჯანაშვილს ამ უხერხული ახსნიდან.

ფ. მხარაძე.

ხალხური ზებირ-სიტყვაობის შეკრების გამო.*

ველამ ცოტათ თუ ბევრათ შეგნებულმა პირმა კარგათ იცის, თუ რა ძვირფასი მასალა წარმოადგენს ხალხში დარჩენილი ამბები, ე. ი. ზებირ-გადმოცემა; ეს არა ერთხელ თქმულა. ზებირ-სიტყვაობა ჯერ კიდევ ხელ-მისაწღღობა ჩვენთვის მაგრამ ცოტა ხანს შემდეგ ის უსათუოთ გაქრება, ცხოვრების ძველ წესთან ერთათ. ჩვენი მოწინავე კაცები ამას ცხადთ გრწმობდნენ, როცა ღალატდნენ, ავალბდნენ (და ავალბენ დღესაც) სოფლათ მოღვაწე შეგნებულთ და მოწვეულ ახალგაზღბულთ, რომ ხალხურ ზებირ-სიტყვაობისათვის დიდი ყურადღება მიექცათ, რადგანაც იგი ძვირფასი განძია ერის სულიერი და ზნეობრივი ცხოვრების შესწავლისათვის. არ ითქმის, რომ ამ ღალატს და დევალბებს უჭმათ ხაყარას: მრავალი ხალხური თქმულება და ზღაპრულიქი ჩაწერია და შეკრებილა დღემდე, მაგრამ ამ საქმეს სამწუხაროთ, ჯერაც წეს-ერი მიმართულება არ მისცემია. როგორც ვიცი, აქამდის ცალკე წიგნათ გამოაცემულია მხოლოდ ბ. ხიზანაშვილის ხალხურ ლექსთა კრებულთა და ორიოდ ბროშურა ხალხური ზღაპრებისა—ეს არის და ეს. ესენი კი შეადგენენ წვეთს იმ ზებირ-სიტყვაობისას, რომელიც განუთულია ძველსა და ახალ ქურნალ-გაზეთებში და ან რომელიც დასაბუქლია დღეს (მოიგონეთ წიგნად გამო. ამხ.* მიღებული თ. რაზიკაშვილის შეკრებილი ხალხური ეპოსი, რომელიც ადერ ექვსი წელიწადია, რაც ხსენებული ამხანაგობის არხივში განისვენებს). იქნება ვინმემ თქვას: ხალხური ეპოსის შემკრებს რაღა ხელმძღვანელობა უნდაო, იაირონ სოფ-

³⁾ ბ. იდ. ს.—შვილის შრომა ჟერ კიდევ არ არის დამთარგმული.

⁴⁾ შეიძლება თავის განამარტულებლათ ბ. ჯანაშვილმა ამ შეთხვევაში ის გარემოება დასასჯელას, რომ მის უკმა დაქრებილი ქქონდა თავის შრომა, როცა ბ. ს.—შვილის წერილი დაიბეჭდა „მოამბეში“; მაგრამ ამით თავის განმარტება შეუძლებელია, რადგანაც ბ. ჯანაშვილის წიგნი შოთა რუსთველზე რამდენაში თუკს უმდეგ დაიბეჭდა ბ. ს.—შვილის პირველ წერაილს დაბეჭდვის შემდეგ და ამიტომ საკმარისი დრო ქქონდა ის ოკესხე ნებათ.

* ამ ფრად საყურადღებო საქმეს თვით „ქველის“ რედაქციამ დიდი ყურადღება მიაქცია და „ზეპირ-სიტყვაობის“ ფონდის დასაარსებლათ ფუფს აგრძელებს. ათასი მხნითი უკმა შეკრებილია და პანკში ინახება სარეკლამით, მაგრამ საქმის მოთავეუის სურთ ეს ათასი მხნითი თანხათ შეინახონ და სხვა—რად შეიძლება შემოწინდულობა იმითი მარყურს საქმის წაყენას.

რედაქტორი.

ლათ და, რაც მოხვდება, ჩაწერონო. არა, მე ამის თანახმა არა ვარ და არც ასე მსუბუქ საქმეთ მიმართა ხალხური ეპოსის შეკრება: ამ ყმათ ჩვენი ხალხი ცხოვრების სხვა-და-სხვა პირობების გამო მეტად შეშინებული და დამევიანებულია. ვისმეც რომ უთხროს: ზღაპაროლეკი მიამბე, ქალღღმში უნდა ჩაწერო, იმეც წამს ვაიფიქრებს: ამ კაცს ჩემთვის უთუოთ სახიფათო რამა სწავლია მისი ქალღღმე მე კეთილს არას დამაყრისო, და უარს გამოგიცხადებთ; ან ამას იფიქრებს: ეს კაცი ნამდვილათ დამცინისო და ვიპასუხებთ: ვაპწვილო, თქვენ ნასწავლებს უფრო კარგი ამბები გიწერათ, იმ ამბებთან ჩვენი გლეხური ზღაპაროლეკი რის მაქნისი იქნება! აქ თუ შემკრებელმა ლაპარაკი არ დაუწყო, თითონაც რამე მსაგავსი არ უამბო, საქმის ვითარებაც თუ არ აუხსნა ცოტადნათ, ეგრაფერს ეგრ ვახდენა. ბერიც სხვა სიძნელე ელოდება წინ ამ საქმეს, მაგრამ აქ ყველას ჩამოთვლა არ შეიძლება. აი, ამისთანა გარემოებაშია ხალხური ეპოსის შემკრებელი დღეს და აბა რათ უნდა დაჰკარგოს დრო და შრომა უბრალოდ იმის ჩაწერისათვის, რაც შეიძლება უკვე შეკრებული და გაშუქებულია? ამიტომ, ჩემი ფიქრით, საჭიროა ითავოს ვინმე, ვისაც ამ საქმისათვის გული შეტკივა და ძალ-ღონეც ნებას აძლევს: 1) ამოკრება ძველი და ახალი ჟღერად-ვახუთებიდან ხალხური ეპოსისა და ცალკე კრებულებათ დაბეჭდვა; 2) გამოცემა ყოველ წლიურ კრებულისა, რომელიცაც განსაკუთრებით ბრალსერი ეპოსი იქნება მოთავსებული; 3) ყოველი პროვინციელი შემკრებელი ზნეობრივად ვალდებული უნდა ვახდეს, რომ მის მიერ შეკრებული ზეპირ-სიტყვაობა კრებულის გამომცემელს მიაწოდოს, ბოლოს უნდა დაეძინო, რომ ყოველ კუთხეში ადგილობრივი მკვიდრი უნდა აგროვებდეს ხალხურ ზეპირ-სიტყვაობას, თუ გინდა რომ ქართული ენის კილო-კაცები შეგნებით და შეშუძლავათ იქმნას აღნიშნული ყოველ ხალხურ თქმულება—ლექსი.

ფეხვალიშვილი

საქველ-მოქმედა საქმე.

გენ განიზრახეთ ვითხოვთ ფონტის განყოფილების დაარსება სოფელს სათიჯლოში (თფილისის მაზრა), იქ სადაც არის ნემცების ახალ შენი სოფელი: მარიენფელი, ფრეიდენალი და პეტრესდოფი. მე შეეგაროვე ამ საქმისა-

თვის ვარემეზო სოფლებში 387 მანეთი ვითხოვ უმოპრობისათ „კეკელის“ რედაქციას გამოაცხადოს ეს სია საცნობლოთ მათთვის, ვინც ამ საგნისათვის ფული შემოიტანა.

30 მ. შემოსწირა სოფელ საჯარჯოს საზოგადოებაში. 8 მ. აქციონის კონტრ. მოადგილემ შადინოვმა. ხუთ-ხუთი მანეთა: ს. ჯაბადარმა, ივ. ჯაბადარმა და შაქარ პეპაროვმა. სამ-სამი მან. ალ. ჯაბადარმა, მ. მურვანიშვილმა და ტ. მეველოვმა. ორორი მან.: მლ. ნ. დავილოვმა, ი. ბელიცმა, ზ. ქურდოვანიძემ, ის. კურხულიმ, ტურ-სტეფანოვმა, ნ. ქურდოვანიძემ და ეპარ მ. პეტროსოვმა. თითო მან.: კნ. ევ. მაყევისამ, ა. ბენაშვილმა, სპ. ვაბელაშვილმა, გრ. ერიკოვმა, მუხაძემ, ციციანოვმა, დ. ქურდოვანიძემ, ავ. მაკ. არუთინოვმა, ავ. აღ. არუთინოვმა, ელ. ავთანდილოვისამ, ს. არუთინოვმა, იაკობ, კარაქტ, ყაზარ და ვასილ რევაზაშვილებმა, შაქარ მდივანოვმა, ნ. ტერ-გაბრიელოვმა, ს. ანუაშვილმა, წყალობა არუთინოვმა, გ. სტეფანაშვილმა, გ. გზირიშვილმა, ი. მირიზანიშვილმა, ნ. ქელიციმ და იოსებ პოლისოვმა. 15 მან. აველ იაშვილმა სულ 115 მ.

ს. მუსხაზაძემ 25 მ. შემოსწირეს პოლკ. ქრ. მამაცაშვილმა და პოლ. ჩერკასკიმ (ამათ ორივემ ადგილზევეს კვლევა; თუ საჭირო იქნება). თითო თუმანი: ინიერგმა ბაზმეტიცმა და კნ. დადიანისამ. 5 მან.: გიგინიაშვილმა. სამ-სამი მან.: ლესნიჩმა კავაროვმა და გ. ელიავამ. სულ 81 მ.

ერთი თუმანი სოფ. საშმის საზოგადოებაში. 20 მან.: არსამანდრატი ვესევი. 5 მ.: ბილალიჩინმა ბაქრაძემ. 3 მან.: გ. ნახუცარიოვმა. 2 მან. ი. ბაქრაძემ. თითო მან. ევ.: ლოლაძემ, ე. ლალიძემ, ელ. მაჭავარიანმა, ნ. ალათანაშვილმა, ი. გოგინიაშვილმა, გ. ვაბუნიაშვილმა, ს. თედორაშვილმა, მ. ნიკოზელიძემ, რ. მამისთავლისშვილმა და არან ისრაელიოვმა. სულ 50 მ.

სოფ. შატრქუელიდან 5 მან. დ. ბილანიშვილმა. სამ-სამი მან.: მღვდ. ლეონიძემ, ანა ბილანიშვილისამ. ორო-ორი მან.: ნ. ბილანიშვილმა, ა. ენაგელიმ, გეო ყუშიტაშვილმა და ზ. ჯილაურმა. თითო მან.: მიხეილ, გაბრიელ, დიმიტრი, გარგი, სოლ. ზაქარია, მ. ბილანიშვილებმა, ლავ. მათიჯაშვილმა, ნ. ცხეთაძისამ, ი. მურადიშვილმა, გ. ჯილაურმა, მ. ოთარაშვილმა, ნ. ყუშიტაშვილმა და ს. გიუნაშვილმა. სულ 33 მ.

10 მ. ს. გიორგი-წმინდის საზოგადოებისაგან. 12 მან. მღვ. თედორე გულისაშვილმა. ორო-ორი მან.: ელ. ვაბო, ერემია და მღვ. მ. გულისაშვილებმა. სულ 30 .

12 მან.: ნემეცების საზოგადოებაში. ხუთ-ხუთი

მან.: პრისტემა დ. ნაცვლოვმა, პასტორმა ვირენიამ.
3 მან.: მასწავლებელმა შვიტმა. 2 მან.: აქციონის ზე-
დამხედველმა შანშიევმა. სულ 27 შ.

სოფ. თოსლაურიდან სამ-სამი მან.: თავ სიმონ,
ლევან და ზაქარია ჩერქეზიშვილებმა, ე. თამაშვემმა
და ბალ. მაკარაევმა. 2 მან. იაკ. თერუშოვმა. თითო
მან.: სემიონ, ივანე და იასონ ყერქეზიშვილებმა.
სულ 20 მან.

5 მან.: სოფ. ნინო-წმინდის საზოგადოებამ. 3
მან.: მღვდ. ნ. გულიაშვილმა. 2 მან.: საზარ გულია-
საშვილმა. თითო მან.: ალ. გულიასვილიმა, რაფ.
ზუკაიშვილიმა, გ. შიშნიევმა, ან. კაპანაძემ, კ. გუ-
ლისაშვილიმა და ან. მღვდბრიშვილიმა. სულ 16 მან.

10 მან. სოფ. საბთაქალის საზოგადოებამ. 2
მან. ოლანეს ლაჩინემა. თითო მან.: გასპარ ხაჩატუ-
როვმა, მიკიტჩი კასუმოვმა და საქულ პარსედოვმა.
სულ 15 მან.

ცხრა სოფელში სულ შეიკრიბა 387 მან.

II

„ჯეჯილის“ რედაქციას მოუყვია განჯიდან მი-
ხეილ გურგენიძესაგან 5 მან. დასაკეთათ ტურნა-
ლი „ჯეჯილისა“ ოზურგეთის მაზრაში სოფელ ჩო-
ხეთის სკოლისთვის. დიდი მადლობის ღირსნი არიან
ყველა ამ გვარნი პირნი შემოაწირულობისთვის, რად-
გან ხშირათ სოფლის სკოლები ისე ღარიბები არიან,
რომ ვერ გამოაწერენ ხოლმე საყმაწვილო ტურნალს
და არც რედაქციას აქვს იმდენი საშუალება, რომ
უფასოთ მიაწოდოს.

ექიმი ა. ანუილია

III.

ქ.ნო რედაქტორო! ამასთანავე ვაახლებ 11 მა-
ნეთს და 40 კაბიკს, შეკრებილს ს. ასკანაში, გან-
სვენებული იმერეთის ეპისკოპოსის გაბრიელის სა-
ხელზე დასარსებულ ფონდის სასარგებლოთ. სია
შემომწირველთა:

ოწმ მანეთა: ივანე ჭეიშვილიმა.—თითო მანეთა:
კაპიტონ ასათიანიმა, ივანე შევარდნაძე, იოსებ ჭუბა-
რიამ, ბესარიონ თალაკვაძემ, ყარაჟან ნინიძემ, დიმიტრი
მჭეიშვილიმა, სოლომონ მჭეიშვილიმა.—თათი მჭურა:
გიორგი ასათიანიმა, დათა ასათიანიმა, ივანე თალაკვაძემ,
სერგია ჩხაიძემ.—ოწმ აპაზა: რაქლენ კილურაძემ.

ასკანის მამასახლისი ს. შჭეიშვილი.

ეს ფული ვაგზანა ქუთაის. დეკ. გ. ცაგარეიშვილს.

რედაქტორ-გამომცემელ ან. თ.-წერეთლისა.

ახალი წიგნები იაკობ გოგებაშვილისა

მოსავლის მცველი, ანუ სასარგებლო ცხო-
ველები და ფრინველები, იპროპს ლეწერას ოსმონტის ცხოვე-
ლისას, ოც-და-წუთი სურათით. ისელება დამკვეთელთა წგნის
მალაზიში: თბილისში წერაკითხვის საზოგადოების მალაზიაში
ქუთაისში ქილაძის, ნეთურელის და ბუენიშვილის მალაზიში;
ახალ-სენაკში, ოზურგეთის და ბათუმში თავაბრეილაძის მალა-
ზიში, ფსი ეველგან ერთი აზაზი.

Разборъ учебныхъ рукозодствъ по русскому языку:
Родного Слова Ушинскаго, Русскій Рѣчи Вольтера, Курса
Русскаго языка Левитскаго, Русской Рѣчи Чернышевскаго, ამას
გარდა წიგნში მოთავსებულია ცოდვე ორი სხვა წერილი, Уче-
бный планъ Школы церковной и Курсы начальной Кавказ-
ской школы, ისელება იქვე,—ფასი ათი შაური.—

(6—1)

განცხადება

წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების წიგ-
ნის მალაზიაში იყიდება

ბ ი უ ს ტ ე ბ ი

გაბრიელ ეპისკოპოზისა

ფასი 1 მან. 40 კაპ.

კბილის ექიმი

ვ. ი. ჭიჭინაძე

20 ივნისიდან მიიღებს ავთანეოფებს ახალ
სადგომში. ნიკოლოზის ქუჩა, ე. საგინა-
შვილის სახლი, № 21, სადაც „ივერიის“

